

Plan-MER Bestemmingsplan Buitengebied Rijssen - Holten

Passende beoordeling in het kader van de
natuurbeschermingswet 1998, artikel 19j

projectnr 196296
revisie 01
24 januari 2012

auteurs

ir. M. Korthorst
drs. J. van Belle

Opdrachtgever

Gemeente Rijssen-Holten
Postbus 244
7460 AE Rijssen

datum vrijgave

24 januari 2012

beschrijving revisie 01

definitief

goedkeuring

drs. J. van Belle

vrijgave

drs. J. van Belle

Colofon

Projectgroep bestaande uit:

Anne Bart Zwierstra
Jan van Belle
Hester Lindeboom
Martijn Korthorst
Reinier van Dijk
Corine Cornelissen

Datum van uitgave:

24 januari 2012

Contactadres:

Zutphenseweg 31D
7418 AH Deventer
Postbus 321
7400 AH Deventer

Copyright © 2012

Ingenieursbureau Oranjewoud

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, elektronisch of op welke wijze dan ook, zonder schriftelijke toestemming van de auteurs.

Inhoud blz.

1	Inleiding.....	5
1.1	Aanleiding.....	5
1.2	Vraagstelling van de passende beoordeling.....	5
1.3	Te beschouwen Natura 2000-gebieden	7
1.4	Basisinformatie Natura 2000-gebieden.....	8
2	stap 1: Selectie van onderwerpen voor nadere uitwerking.....	9
2.1	Landbouw (veehouderij)	9
2.1.1	Voorgenomen ontwikkelingsmogelijkheden	9
2.1.2	Relevante factoren.....	10
2.1.3	Vermesting en verzuring via de lucht.....	11
2.1.4	Vermesting en verzuring via grond- en oppervlaktewater	20
2.1.5	Verdroging.....	21
2.1.6	Verontreiniging.....	21
2.1.7	Verstoring door geluid en licht	21
2.2	Overige ontwikkelingen.....	21
2.3	Conclusie van stap 1.....	22
	Stap 2: Nadere beoordeling van mogelijke effecten van ammoniakdepositie vanuit de veehouderij op Natura 2000-gebieden.....	23
3	Kenmerken van de gebieden en gevoeligheid voor stikstofdepositie.....	25
3.1	Instandhoudingsdoelstellingen en kernopgaven per gebied.....	25
3.2	Gevoeligheid van habitats voor stikstofdepositie en het belang van andere factoren	27
3.3	Instandhoudingsdoelstellingen voor soorten en gevoeligheid voor stikstofdepositie.....	28
4	Scenariostudie stikstofdepositie	31
4.1	Scenario's	31
4.2	Resultaten van de scenariostudie naar stikstofdepositie	34
4.2.1	Huidige situatie en autonome ontwikkeling.....	34
4.2.2	Voornemen: realistisch en maximaal Scenario	37
4.2.3	Conclusies en aanbevelingen.....	42
	Referenties	45
	Bijlage 1: Borkeld	47
	Bijlage 2: Sallandse Heuvelrug	52
	Bijlage 3: Wierdense Veld.....	58
	Bijlage 4: Boeteler Veld	62

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

De gemeente Rijssen Holten is voornemens om het bestemmingsplan voor haar buitengebied te actualiseren. De aanleiding tot het actualiseren van het bestemmingsplan is onder andere het feit dat het vigerende plan dateert uit 1997. Tevens kun nu het Reconstructieplan Salland Twente en ander provinciaal en gemeentelijk beleid binnen het vigerend plan opgenomen worden.

Omdat binnen het voorgenomen bestemmingsplan ontwikkelingen mogelijk worden gemaakt die qua omvang vallen onder de MER-(beoordelings-)plicht, is het noodzakelijk om een Plan-MER op te stellen. Bovendien is een Plan-MER noodzakelijk in verband met het opstellen van een passende beoordeling in het kader van de natuurbeschermingswet. Het Plan-MER dient er voor om de milieu-informatie te verschaffen die nodig is voor de verdere planvorming van het voorgenomen bestemmingsplan en voor de besluitvorming over het plan.

Het belangrijkste beleidsthema dat zal doorwerken in het nieuwe bestemmingsplan is het beleid inzake de landbouw. De wijze waarop de uitbreiding van bestaande agrarische bedrijven de ruimte krijgt, is hierbij van groot belang. Ammoniakdepositie afkomstig van veehouderijen is een aspect wat in dit kader aandacht behoeft. De gemeente onderzoekt of meer ruimte kan worden gegeven voor de uitbreiding van bestaande grondgebonden bedrijven en intensieve veehouderijbedrijven, waarbij tevens rekening moet worden gehouden met de waarden van het landschap en de natuur. Dit beleid bouwt voort op het provinciale reconstructieplan Salland - Twente en de gemeentelijke beleid dat mede op basis hiervan is ontwikkeld.

Met name de voorgenomen ontwikkelingsmogelijkheden voor de landbouw maken het nodig om voor het bestemmingsplan een milieueffectrapport en een zogenaamde 'passende beoordeling' op grond van de Natuurbeschermingswet 1998 op te stellen. Het voorliggende document is die passende beoordeling. Hieronder wordt uiteengezet wat dit begrip inhoudt. De passende beoordeling is onderdeel van het milieueffectrapport (plan-MER), maar is wel als zodanig te herkennen.

Hierboven is gezegd dat in de passende beoordeling met name het beleid inzake de landbouw van belang is. Hiermee is feitelijk al een voorschot genomen op de uitkomst van eerste stap van de beoordeling van mogelijke effecten op de zogenaamde Natura 2000-gebieden. In deze stap is voor alle ontwikkelingsmogelijkheden nagegaan of een passende beoordeling nodig is, vanwege hun kans op effecten op de Natura 2000-gebieden. In hoofdstuk 2 van dit document wordt verslag gedaan van deze stap.

1.2 Vraagstelling van de passende beoordeling

Omdat in de gemeente en in de directe omgeving een aantal Natura 2000-gebieden ligt, doet zich de vraag voor of de ontwikkelingen die het voorgenomen bestemmingsplan mogelijk zal maken, negatieve effecten kunnen hebben op de instandhoudingsdoelen voor deze gebieden. Als dat het geval is, moet op grond van de Natuurbeschermingswet 1998 voor het bestemmingsplan een passende beoordeling worden uitgevoerd. Dit volgt uit artikel 19j van de Natuurbeschermingswet 1998, en de daaraan gerelateerde artikelen.

Natuurbeschermingsweg, 1998, Artikel 19j

1. Een bestuursorgaan houdt bij het nemen van een besluit tot het vaststellen van een plan dat, gelet op de instandhoudingsdoelstelling, met uitzondering van de doelstellingen, bedoeld in artikel 10a, derde lid, voor een Natura 2000-gebied, de kwaliteit van de natuurlijke habitats en de habitats van soorten in dat gebied kan verslechteren of een significant verstorend effect kan hebben op de soorten waarvoor het gebied is aangewezen, ongeacht de beperkingen die terzake in het wettelijk voorschrift waarop het berust, zijn gesteld, rekening
 - a. met de gevolgen die het plan kan hebben voor het gebied, en
 - b. met het op grond van artikel 19a of artikel 19b voor dat gebied vastgestelde beheerplan voor zover dat betrekking heeft op de instandhoudingsdoelstelling, met uitzondering van de doelstellingen, bedoeld in artikel 10a, derde lid.
2. Voor plannen als bedoeld in het eerste lid, die niet direct verband houden met of nodig zijn voor het beheer van een Natura 2000-gebied maar die afzonderlijk of in combinatie met andere plannen of projecten significante gevolgen kunnen hebben voor het desbetreffende gebied, maakt het bestuursorgaan alvorens het plan vast te stellen een passende beoordeling van de gevolgen voor het gebied waarbij rekening wordt gehouden met de instandhoudingsdoelstelling, met uitzondering van de doelstellingen, bedoeld in artikel 10a, derde lid, van dat gebied.
3. In de gevallen, bedoeld in het tweede lid, wordt het besluit, bedoeld in het eerste lid, alleen genomen indien is voldaan aan de voorwaarden, genoemd in de artikelen 19g en 19h.
4. De passende beoordeling van deze plannen maakt deel uit van de ter zake van die plannen voorgeschreven milieu-effectrapportage.
5. De verplichting tot het maken van een passende beoordeling bij de voorbereiding van een plan als bedoeld in het tweede lid geldt niet in gevallen waarin het plan een herhaling of voortzetting is van een plan of project ten aanzien waarvan reeds eerder een passende beoordeling is gemaakt, voor zover de passende beoordeling redelijkerwijs geen nieuwe gegevens en inzichten kan opleveren omtrent de significante gevolgen van dat plan.
6. Het eerste tot en met derde lid en het vijfde lid zijn van overeenkomstige toepassing op projectbesluiten als bedoeld in artikel 1.1, eerste lid, onderdeel f, van de Wet ruimtelijke ordening.

Binnen de gemeentegrenzen ligt het Natura 2000-gebied Sallandse Heuvelrug. Dit gebied is zowel een Habitat- als Vogelrichtlijngebied. Het gebied bevat habitats waarvoor instandhoudingsdoelen gelden, die gevoelig zijn voor de invloed van landbouw. Dit geldt ook voor een aantal gebieden Natura 2000-gebieden in de omgeving van de gemeente. Daarom zullen meer gebieden aandacht verdienen dan alleen Sallandse Heuvelrug.

In de passende beoordeling wordt de volgende vraag beantwoord:

Kunnen de ontwikkelingen die het voorgenomen bestemmingsplan mogelijk maakt - gelet op de instandhoudingsdoelstelling voor de Natura 2000-gebieden in het plangebied en de directe omgeving - de kwaliteit van de natuurlijke habitats en de habitats van soorten in die gebieden verslechteren of een significant verstorend effect hebben op de soorten waarvoor de gebieden zijn aangewezen?

Het is vervolgens aan de gemeente om te bepalen, hoe deze gevolgen in acht kunnen worden genomen. De passende beoordeling kan hiervoor wel suggesties doen.

De beantwoording van de vraagstelling gebeurt in twee stappen:

- in stap 1 wordt nagegaan, of activiteiten waarop het bestemmingsplan zich richt negatieve gevolgen kunnen hebben voor de instandhoudingsdoelstelling van natuurgebieden binnen en in de omgeving van het grondgebied van de gemeente Rijssen - Holten.
Deze stap heeft het karakter van een zogenaamde Voortoets: er wordt bepaald welke activiteiten en aspecten niet leiden tot negatieve gevolgen en dus niet nader beoordeeld hoeven te worden

- in stap 2 wordt ingezoomd op de mogelijke activiteiten / aspecten die wel gevolgen kunnen hebben. Daarbij wordt ook ingegaan op de vraag of de gevolgen als significant moeten worden beschouwd.

Vogel- en Habitatrichtlijn, Natura 2000

De Europese Vogelrichtlijn (vastgesteld in 1979) heeft tot doel alle in het wild levende vogelsoorten, hun eieren, nesten en leefgebieden en de bescherming van trekvogels wat hun broed-, rui- en overwinteringgebieden betreft en rustplaatsen in hun trekzones. De richtlijn kent twee sporen: algemeen geldende regels voor de bescherming van de soorten, die overal van toepassing zijn en de instelling (door de lidstaten) van speciale beschermingszones (de 'Vogelrichtlijngebieden') voor vogelsoorten die bijzonder kwetsbaar zijn. Na 1979 is de richtlijn nog diverse malen aangepast, maar hij is nog altijd van kracht.

In 1992 werd de Vogelrichtlijn aangevuld met de Habitatrichtlijn. De Habitatrichtlijn draagt bij aan het waarborgen van de biologische diversiteit door het in stand houden van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna. Van zowel typen habitats als van soorten dieren en planten zijn lijsten opgesteld die in het kader van de richtlijn beschermd dienen te worden. Ook in deze richtlijn kunnen de genoemde sporen worden onderscheiden: enerzijds de algemene bescherming van bepaalde soorten, anderzijds de aanwijzing van speciale beschermingszones (de 'Habitatrichtlijngebieden').

De speciale beschermingszones vormen samen een samenhangend Europees netwerk van natuurgebieden, dit netwerk wordt aangeduid als Natura 2000. Gezamenlijk vormen deze gebieden de hoeksteen voor behoud en herstel van biodiversiteit.

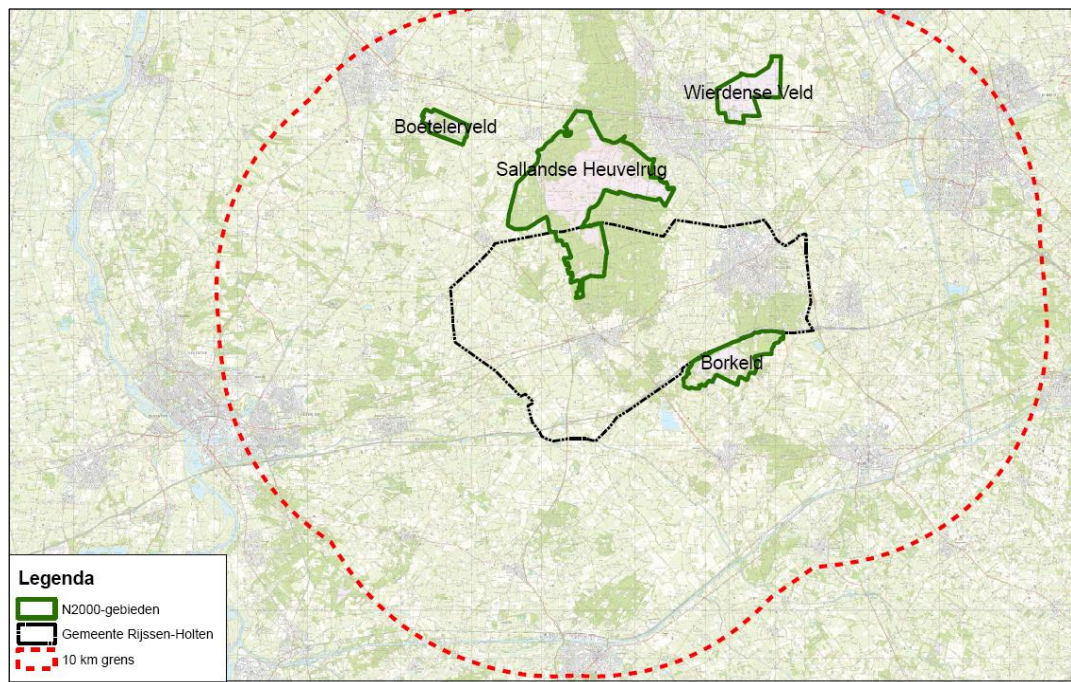
In Nederland zijn de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn vertaald in de Flora- en faunawet (voor de soortbescherming) en in de Natuurbeschermingswet 1998 (voor de bescherming van de Natura 2000-gebieden).

De aanwijzing van de vogelrichtlijngebieden is in het algemeen definitief. Voor de meeste Habitatrichtlijngebieden zijn de definitieve aanwijzingen nog niet tot stand gekomen. De bepalingen in de Natuurbeschermingswet 1998 omtrent het uitvoeren van een passende beoordeling zijn voor zowel de definitief als de niet definitief aangewezen gebieden van toepassing. De voorliggende Passende beoordeling is gebaseerd op de Ontwerp Aanwijzingsbesluiten van de betreffende gebieden.

1.3 Te beschouwen Natura 2000-gebieden

In deze passende beoordeling wordt niet alleen voor de Natura 2000-gebieden in het plangebied, maar ook voor gebieden op enige afstand ingegaan op de vraag of er negatieve effecten kunnen optreden. Met name voor de mogelijke gevolgen van stikstofdepositie (vanuit de veehouderij) op daarvoor gevoelige habitats, is de vraag hoe ver de effecten zich kunnen uitstrekken niet zomaar te beantwoorden.

Daarom is in eerste instantie uitgegaan van een ruim gebied rond de gemeente, namelijk een zone tot een afstand van 10 km van de gemeentegrens. In figuur 1.1 is dit gebied weergegeven, met daarin aangeduid de vier Natura 2000-gebieden die in deze passende beoordeling zijn betrokken.

Figuur 1.1: Gemeente Rijssen - Holten, in het groen zijn de Natura 2000-gebieden Sallandse Heuvelrug, Wierdense Veld, Borkeld en Boetelerveld weergegeven

1.4 Basisinformatie Natura 2000-gebieden

De informatie over de Natura 2000-gebieden en de instandhoudingsdoelstellingen die daarvoor gelden, is voornamelijk ontleend aan de informatie op de website van het ministerie van EL&I over Natura 2000 (www.synbiosys.alterra.nl/natura2000) en de website van dit ministerie met informatie over de beheerplannen voor Natura 2000-gebieden (www.natura2000beheerplannen.nl). Belangrijke gebruikte informatie bronnen zijn:

- de ontwerpbesluiten en de toelichtingen daarbij;
- de gebiedendocumenten;
- de knelpunten- en kansanalyses (in verband met hydrologie) die in 2007 door KIWA zijn gerapporteerd;
- de essentietabellen met informatie over kernopgaven, instandhoudingsdoelen en informatie over de landelijke staat van instandhouding;
- de profielendocumenten van de habitattypen die in de beschouwde Natura 2000-gebieden voorkomen;
- kaarten van Borkeld en Sallandse Heuvelrug met betrekking tot habitats en instandhoudingsdoelen.

Voor het gebied Borkeld is daarnaast het document 'Beheerplan Natura 2000 werkdokument versie 2.0' (december 2010) geraadpleegd. De kaart op de website over de beheerplannen geeft echter nadere informatie over de ligging van zure vennen in het gebied. Daarom is voor de ligging van deze habitats deze kaart benut.

Ter informatie is bij deze passende beoordeling een document met basisinformatie opgesteld, op grond van genoemde bronnen. Dit document is als bijlage 1 opgenomen in deze passende beoordeling. Voor nadere informatie wordt naar de genoemde websites verwezen.

2 stap 1: Selectie van onderwerpen voor nadere uitwerking

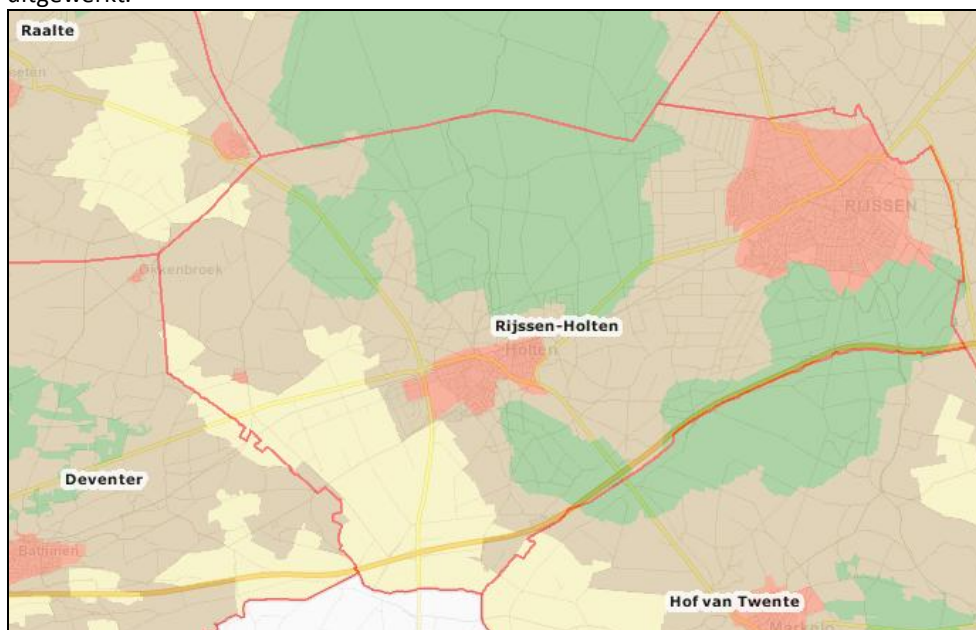
2.1 Landbouw (veehouderij)

2.1.1 Voorgenomen ontwikkelingsmogelijkheden

Het voorgenomen bestemmingsplan is afgestemd op het Reconstructieplan Salland - Twente en biedt in een aantal gebieden - de zogenaamde Landbouwontwikkelingsgebieden (LOG's) - meer ruimte voor de uitbreiding van bedrijven dan de geldende bestemmingsplannen. In het provinciale reconstructieplan is in het landelijk gebied een differentiatie aangebracht in drie zones die verschillen wat betreft de ontwikkelingsmogelijkheden van de veehouderij:

- extensiveringsgebieden, waar praktisch geen ruimte is voor uitbreiding van de intensieve veehouderij;
- verwevingsgebieden, waar naast andere functies ook ruimte is voor ontwikkeling van de veehouderij;
- landbouwontwikkelingsgebieden (LOG's); hier krijgt de intensieve veehouderij extra ruimte.

Gemeente Rijssen Holten is op grond van de Reconstructiewet concentratiegebieden (verder Reconstructiewet) ingedeeld in verschillende deelgebieden. Het betreft zowel verwevings-, landbouwontwikkelings- en extensiveringsgebieden. Globaal kan worden gesteld dat in de extensiveringsgebieden de natuur en in de landbouwontwikkelingsgebieden (verder LOG) de landbouw centraal staat. In de verwevingsgebieden bestaat er mix tussen landbouw en natuur. In het Reconstructieplan Salland Twente zijn de exacte doelstellingen per type gebied nader uitgewerkt.

Figuur 2.1 Reconstructie zoning gemeente Rijssen Holten

Het bestemmingsplan is conserverend van aard. In het buitengebied worden geen concrete nieuwe ontwikkelingen mogelijk gemaakt. Wel is er sprake van ontwikkelruimte in de landbouw. Deze ontwikkelruimte wordt mogelijk gemaakt via wijzigingsbevoegdheden.

Bij andere ontwikkelingsmogelijkheden dan de ontwikkelruimte in de landbouw gaat het om beperkte mogelijkheden voor nevenfuncties op bestaande bouwblokken. Voorbeelden hiervan zijn een zorgtak, een kaasmakerij, boerderijkamers of kleinschalig kamperen bij agrarische bedrijven.

Recreatie

- Bestaande kleinschalige kampeerterreinen: in het plan worden bestaande kleinschalige kampeerterreinen bij agrarische bedrijven positief bestemd;
- Nieuwe kleinschalige kampeerterreinen:
 1. Nieuwe kleinschalige kampeerterreinen zijn alleen mogelijk bij een (functionerend) agrarisch bedrijf, waarbij maximaal 25 aantal kampeermiddelen zijn toegestaan, stacaravans en trekkershutten zijn niet toegestaan;
 2. Binnen landbouwontwikkelingsgebied is geen kleinschalig kampeerterrein toegestaan, tenzij de belangen van omliggende agrarische bedrijven niet worden geschaad als gevolg van de nieuwe ontwikkeling.
- Boerderijkamers/plattelandkamers/plattellandsappartementen:
 1. Boerderijkamers van maximaal 50 m² groot kunnen bij een functionerend agrarisch bedrijf worden opgericht via een afwijkingsbepaling;
 2. Plattelandkamers van maximaal 50 m² groot kunnen bij een voormalig agrarisch bedrijf worden opgericht via een wijzigingsbevoegdheid.
 3. Plattelandkamers groter dan 50 m² kunnen bij agrarische bedrijven en voormalige agrarische bedrijven worden opgericht via een wijzigingsbevoegdheid.

2.1.2 Relevante factoren

Landbouwkundig gebruik kan in principe een breed scala van effecten op de Natura 2000-gebieden veroorzaken. De effectindicator die hiervoor is ontwikkeld (zie de bijlage met achtergrondinformatie voor enkele voorbeelden) geeft een eerste indicatie van de factoren die een rol kunnen spelen en de mate van gevoeligheid van habitattypen en beschermde soorten voor deze factoren.

Voor mogelijke effecten van de landbouw worden de volgende factoren genoemd:

- vermesting en verzuring;
- verdroging;
- verontreiniging;
- verstoring door geluid;
- verstoring door licht;
- verlies aan oppervlakte;
- versnippering;
- optische verstoring (invloed van aanwezigheid, beweging e.d. op dieren)
- verstoring door mechanische effecten (bijvoorbeeld betreding);

- bewuste verandering van de soortensamenstelling (bijvoorbeeld door introductie van exoten).

Het bestemmingsplan biedt geen mogelijkheid voor de ontwikkeling van nieuwe landbouwgebieden. Verlies aan oppervlakte, toename van versnippering en verstoring door mechanische effecten zijn daardoor niet aan de orde. Omdat het niet gaat om andere teelten of principieel andere landbouwgebruiksvormen dan gangbaar en bekend zijn in Nederland, hoeft evenmin een bewuste verandering van de soortensamenstelling van natuurgebieden te worden verwacht. Wat betreft optische verstoring kan worden gedacht aan invloeden van het gebruik van percelen in de directe omgeving van de Natura 2000-gebieden. Het bestemmingsplan heeft echter niet direct betrekking op het gebruik. De kans op optische verstoring door het gebruik en agrarisch beheer van de percelen verschilt daarom naar verwachting niet van de mogelijke invloed in de huidige situatie.

Daarom wordt in hieronder alleen verder ingegaan op:

- vermesting en verzuring;
- verontreiniging,
- verdroging;
- verstoring door geluid en licht.

In de navolgende paragrafen wordt globaal beschreven of er een kans is op mogelijke effecten. Indien dat het geval is, wordt aangegeven of hiervoor een nadere studie gewenst is, als stap 2 van deze Passende Beoordeling.

Voor deze eerste verkenning naar de kans op mogelijke effecten wordt uitgegaan van het voornemen in het bestemmingsplan. Dit betekent dat zowel in de landbouwontwikkelingsgebieden (LOG's) als - zij het per bedrijf in mindere mate -in de verwevingsgebieden uitbreiding van de veebezetting per bedrijf mogelijk is, zowel op de grondgebonden als niet-grondgebonden bedrijven. In de extensiveringsgebieden mag op de intensieve veehouderijbedrijven aantal dierplaatsen niet toenemen, hetzelfde geldt voor de intensieve tak op deels grondgebonden bedrijven. De grondgebonden bedrijven mogen wel groeien.

2.1.3 Vermesting en verzuring via de lucht

Problematiek

De landbouw draagt met name door de uitstoot van ammoniak in belangrijke mate bij aan de vermesting (en in mindere mate de mogelijke verzuring) van natuurgebieden. Een deel van de ammoniak die vrijkomt uit de stallen en mestopslagen, maar ook vanuit de percelen, zal via de lucht neerkomen in de natuurgebieden.

Naast stikstof kan ook fosfaat worden gezien als een stof die een belangrijke vermestende werking kan hebben. Fosfaat kan invloed hebben op de biologische kwaliteit van het oppervlaktewater, maar ook grondwaterstromen kunnen een vermestende invloed hebben. Voor de belasting met fosfaat is alleen de verspreiding via oppervlakte- en grondwater van belang, het verspreidt zich (nagenoeg) niet via de lucht. In paragraaf 2.1.4 wordt ingegaan op de kans op vermesting en verzuring door de invloed van grond- en oppervlaktewater.

Overmatige depositie van stikstof leidt tot verstoring van de voedingstoffenbalans in de bodem en verontreiniging van het grond- en oppervlaktewater, wat kan leiden tot de achteruitgang of zelfs het verdwijnen van karakteristieke soorten in bossen en natuurterreinen. De hoeveelheid

stikstofdepositie die een habitat nog kan verdragen zonder schade te ondervinden, wordt de kritische depositiewaarde¹ genoemd.

Landelijke trend

De gemiddelde gemeten ammoniakconcentratie is sinds het begin van de metingen in 1993 met 25% afgenomen (www.mnp.nl). De laatste jaren is geen verdere daling opgetreden. De hoogste concentraties zijn te vinden in de grotere emissiegebieden, voornamelijk de gebieden met intensieve veehouderij zoals de Gelderse Vallei, De Peel en De Achterhoek. Dit neemt niet weg dat in veel gebieden, ook in de gemeente Rijssen -Holten en de omgeving daarvan, de stikstofbelasting nog ver boven de kritische depositiewaarden voor habitattypen die in deze gebieden voorkomen, ligt. De genoemde kritische depositiewaarden zullen veelal niet op korte termijn bereikt kunnen worden. Ook kleinere verlagingen van de depositie kunnen echter wel een positief effect hebben en leiden tot verbetering van de staat van instandhouding van de gevoelige habitats. Dit is geconstateerd naar aanleiding van de algehele verbetering in de periode 1990-2004 waarin de depositie van ammoniak merkbaar is gedaald (Van Dobben, Alterra, mondelinge mededeling). Indien wordt gestreefd naar kwaliteitsverbetering van de gevoelige habitats zullen depositieniveaus boven de kritische depositiewaarde de nagestreefde kwaliteitsverbetering in de weg kunnen blijven staan, dit kan echter mede afhankelijk zijn van lokale omstandigheden, terwijl in bepaalde gevallen het herstel van andere abiotische factoren (bijvoorbeeld herstel van verdroging) de eerste prioriteit zal hebben.

De daling in stikstofdepositie is het gevolg van lagere emissies van zowel stikstofoxiden als van ammoniak.

- De emissie van stikstofoxiden in Nederland daalde sinds 1980 met meer dan 30%. Deze daling is het resultaat van maatregelen in het verkeer, zoals de invoering van de katalysator aan het eind van de jaren tachtig, in de industrie en in de energiesector;
- De emissie van ammoniak door agrarische bronnen in Nederland is in dezelfde periode met 40% gedaald. Vooral de laatste tien jaar hebben emissiebekerende maatregelen voor een daling gezorgd. Tot deze maatregelen behoren verbeterde voersamenstelling, het gebruik van emissiearme stallen, het afdekken van meststapels en het direct onderwerken van mest bij de aanwending;
- In 2005 en 2006 is een lichte stijging van met name de ammoniakdepositie opgetreden. Deze is geheel toe te schrijven aan de meteorologische omstandigheden in die jaren.

De Nederlandse agrarische sector levert, vergeleken met andere economische sectoren, met 46% de grootste bijdrage aan de totale stikstofdepositie op Nederland. Deze depositie bestaat vrijwel alleen uit ammoniak. De totale bijdrage van alle Nederlandse bronnen aan de totale stikstofdepositie is 64%. Dit betekent dat de agrarische sector voor 72% van de totale Nederlandse bijdrage aan de stikstofdepositie verantwoordelijk is. De ammoniakemissies leveren met 70% de grootste bijdrage aan de totale stikstofdepositie. De buitenlandse bijdrage aan de stikstofdepositie is ongeveer een derde van de totale stikstofdepositie (www.mnp.nl).

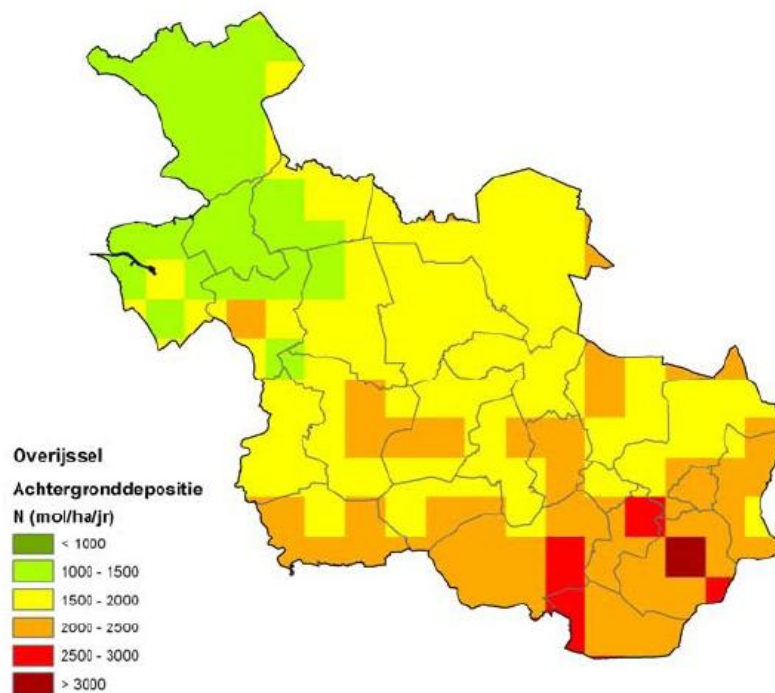
Bijdrage van de landbouw in Overijssel en meest effectieve maatregelen

In het rapport "Effectiviteit ammoniakmaatregelen in en rondom de Natura2000-gebieden is de provincie Overijssel" (Alterra, 2008) en de aanvulling daarbij ("Effectiviteit ammoniakmaatregelen in een 10 km zone rondom de Natura 2000-gebieden in de provincie Overijssel", concept, Alterra, 2009) wordt ingegaan op de stikstofdepositie op de Natura 2000-gebieden in de provincie en zijn

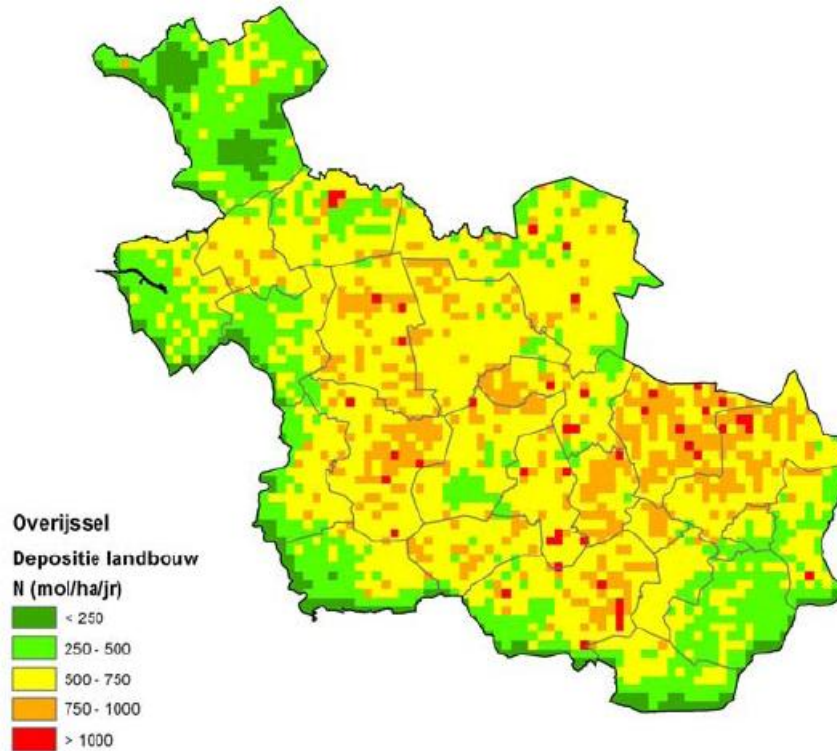
¹ Zie 'Overzicht van kritische depositiewaarden voor stikstof, toegepast op habitattypen en Natura 2000-gebieden.' (H. van Dobben en A. van Hinsberg, Alterra, Wageningen 2008). De gevoeligheid van habitattypen voor ammoniak wordt uitgedrukt in kritische depositiewaarden (KDW) in molN/ha/j. Hoe lager de KDW, hoe gevoeliger het habitatype gemiddeld genomen is voor atmosferische depositie van stikstof. De kritische depositiewaarde wordt in het genoemde rapport gedefinieerd als 'de grens waarboven het risico niet kan worden uitgesloten dat de kwaliteit van het habitat significant kan worden aangetast als gevolg van de verzurende en/of vermestende invloed van de atmosferische stikstofdepositie'.

scenario's doorgerekend om het effect van mogelijke maatregelen te bepalen. De onderstaande informatie is hieraan ontleend.

De stikstofdepositie in Overijssel wordt voor 24% bepaald door de ammoniakemissie van de landbouw binnen de provincie. Het overgrote deel wordt dus bepaald door andere bronnen: ammoniakemissie van buiten de provincie en de emissie van stikstofoxiden van binnen en buiten de provincie. In het zuidelijk deel van de provincie, onder meer de gemeente Rijssen - Holten, is de totale depositie uit deze andere bronnen relatief hoog, terwijl in een groot deel van de gemeente ook de bijdrage van de landbouw in de provincie relatief hoog is. Dit wordt geïllustreerd in de figuren 2.2, 2.3 en 2.4, die zijn ontleend aan het Alterra rapport uit 2008. Opgemerkt zij, dat de waarden in deze figuren zijn gebaseerd op berekeningen van het Natuur-en Milieu Planbureau (NMP, nu opgegaan in het Planbureau voor de Leefomgeving, PBL) in 2005. Door recente bijstellingen en verfijningen van het modelinstrumentarium van het PBL, kunnen actueel berekende waarden anders (gemiddeld in Nederland 20% lager) liggen. De waarden in figuur 2.5 zijn gebaseerd op recente berekeningen van het PBL en geven een betere indicatie.

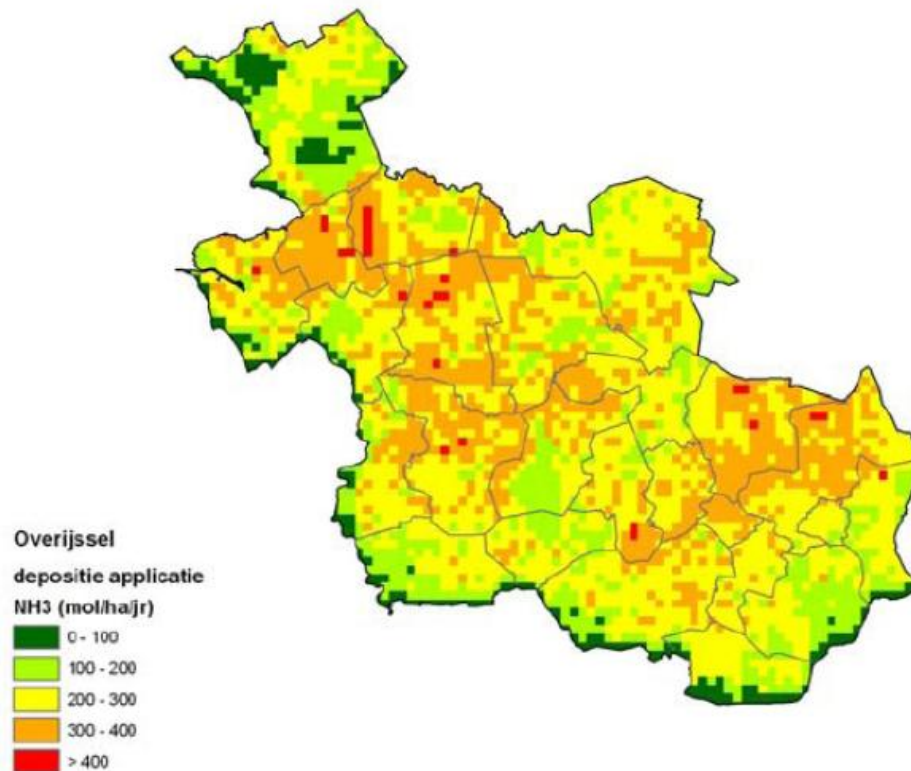
Figuur 2.2: Depositie van stikstof uit andere bronnen dan ammoniakemissie vanuit de landbouw in Overijssel (bron: Alterra, 2008)

Figuur 2.3: Ammoniakdepositie vanuit landbouwbronnen binnen Overijssel (bron: Alterra, 2008)

In figuur 2.2 is de totale belasting door ammoniak vanuit de landbouw weergegeven. Gemiddeld voor heel Overijssel is de berekende bijdrage van de landbouw 585 mol/ha/j., dit is 24% van de totale stikstofdepositie in Overijssel.

De bijdrage van de landbouw is niet alleen afkomstig van de bedrijven (stallen + mestopslagen) maar ook uit de percelen. Er komt ammoniak vrij bij de aanwending van mest en bij beweiding. De bijdrage hiervan is weergegeven in figuur 2.3. In de gemeente Rijssen - Holten ligt deze bijdrage meestal in de range van 100-300 mol/ha/j, plaatselijk tussen de 300 en 400 mol/ha/j

Figuur 2.4: Ammoniakdepositie ten gevolge van aanwending en bewerking in Overijssel

In de genoemde rapporten van Alterra wordt verslag gedaan van een aantal scenarioberekeningen die inzicht geven in de meest effectieve maatregelen voor het terugdringen van de stikstofbelasting vanuit de veehouderij. Op provinciaal niveau kan het volgende worden geconcludeerd:

- als de intensieve veehouderij geheel voldoet aan de emissienormen van de AMvB huisvesting (dat is nu nog niet het geval: deze situatie wordt in 2013 bereikt) levert dit, uitgaande van 0% groei², een gemiddelde daling van de stikstofdepositie in de Natura 2000-gebieden op van 145 mol stikstof (N) per ha per jaar;
- door aanpassing van het management op de bedrijven (eiwitarm voeren en aanscherping van de mestaanwending) kan een afname worden bereikt van gemiddeld 213 mol N/ha/j;
- door in nu nog agrarische gebieden binnen de ecologische hoofdstructuur (zowel 'nieuwe natuur' als beheersgebieden) de veehouderij op de bedrijfslocaties en het agrarisch gebruik van de gronden te stoppen, kan een afname worden bereikt van gemiddeld 125 mol N/ha/j;
- door toepassing van emissie-arme melkrundveestallen kan een afname worden bereikt van gemiddeld 103 mol N/ha/j.

² Het 'Global Economy' scenario van het Centraal Planbureau geeft aan dat landelijk in de periode tot 2020 een groei van de melkrundveehouderij wordt verwacht van 25%. Het afschaffen van de melkquotering (in 2015) is hiervoor een belangrijke factor. Voor de intensieve veehouderij wordt landelijk een daling van 5% verwacht. Recent heeft het Landbouw economisch instituut het toekomstscenario voor de Nederlandse landbouw bijgesteld. In dit scenario groeit de melkproductie minder, namelijk met 16 % en in Overijssel neemt de omvang van de melkproductie licht af (bron: Beleidskader Natura 2000 en stikstof voor veehouderijen, provincie Overijssel 2010).

Op grond van de trends die hiervoor zijn geschetst, wordt in deze passende beoordeling voor een realistische voorspelling van toekomstige situatie ruwweg uitgegaan van nulgroei op het niveau van het grondgebied van de gemeente als geheel: er komen in totaal geen of weinig dieren bij. Wel verandert de veebezetting van deelgebieden, afhankelijk van het doorgerekende scenario.

Belasting van Natura 2000-gebieden binnen de gemeente Rijssen -Holten en in de omgeving van de gemeente

In figuur 1.1 is de ligging van Natura 2000-gebieden in en rond de gemeente Rijssen - Holten weergegeven. In alle Natura 2000-gebieden binnen de zone van 10 km rond het grondgebied van de gemeente Rijssen - Holten overschrijdt de huidige belasting met ammoniak in ruime mate de kritische depositiewaarde³, zowel voor het habitatype dat het gevoeligst is voor de invloed van ammoniak als voor diverse (iets) minder gevoelige habitattypen. De voorliggende passende beoordeling richt zich op deze vier gebieden. Gebieden verder weg zullen hooguit even gevoelige habitats kunnen herbergen, maar de bijdrage vanuit Rijssen - Holten zal daar lager zijn (nog lager dan op 10 km afstand).

De volgende tabel geeft voor de Natura 2000-gebieden binnen een straal van 10 km een overzicht van de habitats waarop de instandhoudingsdoelstelling in het kader van Natura 2000 zich richt en de kritische depositiewaarde van deze habitattypen. Onderaan in de tabel is de huidige belasting met stikstof vanuit de lucht weergegeven (bron: PBL, maart 2011).

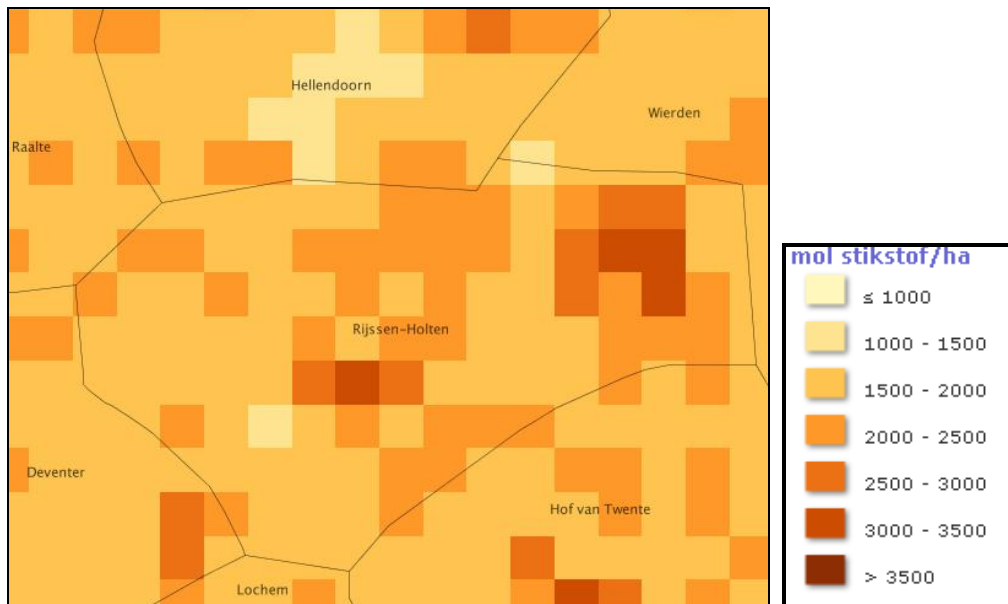
In alle vier de Natura 2000-gebieden zijn habitattypen met een instandhoudingsdoel aanwezige met een (zeer) lage kritische depositiewaarden. De verschillende hoogvenen en vennen habitattypen hebben een KDW waarden rond van 400 of 410 mol N/ha/jaar per jaar terwijl de achtergronddepositiewaarden veelal ver boven de 1500 N/ha/jaar ligt.

Tabel 2.1: Overzicht van Natura 2000-gebieden met stikstofgevoelige habitats, binnen een straal van 10 km. rond het grondgebied van de gemeente Rijssen - Holten.

habitatype	benaming	Krit. Depos. waarde N totaal (mol N/ha/jaar)	Borkeld	Boetelerveld	Saillandse Heuvelrug	Wierdense Veld
H3130	Zwakgebufferde vennen	410	X	X		
H3160	Zure vennen	410	X		X	
H4010_A	Vochtige heiden (<i>hogere zandgronden</i>)	1300	X	X	X	X
H4030	Droge heiden	1100	X		X	X
H5130	Jeneverbesstruwelen	2180	X	X	X	
H6230	Heischrale graslanden	830	X	X	X	
H6410	Blauwgraslanden	1100		X		
H7110_A	Actieve hoogvenen (<i>hoogveenlandschap</i>)	400				(x)*
H7110_B	Actieve hoogvenen (<i>heideveentjes</i>)	400			X	
H7120	Herstellende hoogvenen	400				X
H7150	Pioniersvegetaties met snavelbiezen	1600	(x)	X		
Stikstofdepositie(mol N/ha/j) in het Natura 2000-gebied in 2010			1590-2390	1650-2010	1260-2190	1350-2100
(x): komt voor, geen instandhoudingsdoelstelling (x)*: complementair doel						

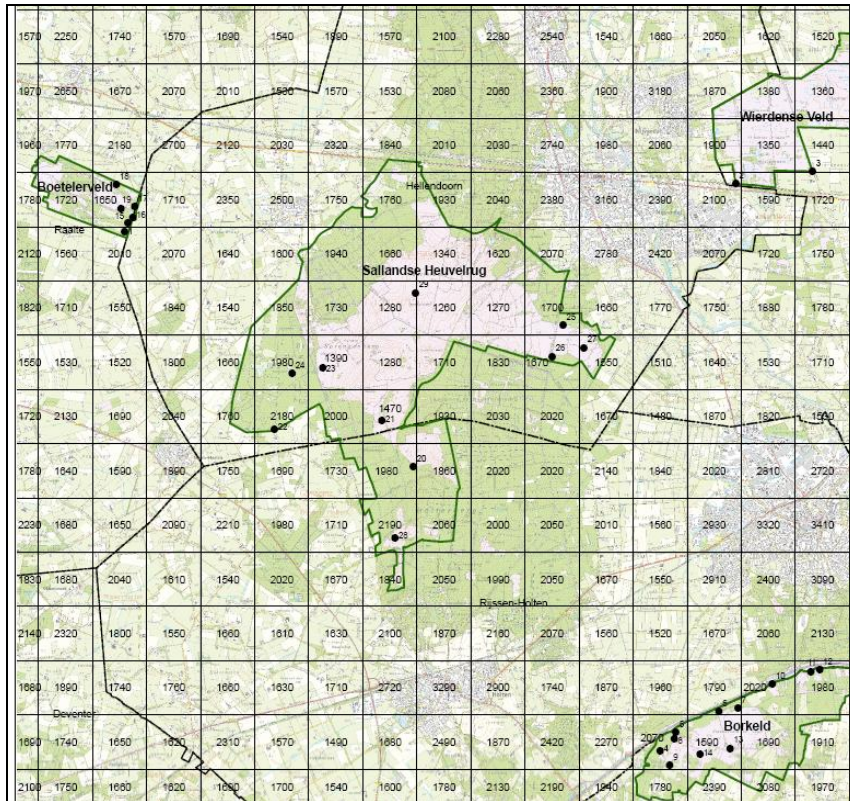
De kritische depositiewaarden die in tabel 2.1 zijn vermeld zullen veelal niet op korte termijn kunnen worden bereikt. Zoals in het voorgaande is beschreven, kunnen ook kleinere verlagingen van de depositie echter wel een positief effect hebben voor de staat van instandhouding van de gevoelige habitats.

De depositiewaarden worden jaarlijks middels modelberekeningen door Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) gepubliceerd. De kaartuitsnede hier onder, ontleend aan de webversie van de Grootchalige Concentratiekaart Nederland, toont de totale stikstofdepositie globaal op 1 x 1 km gridcel niveau.

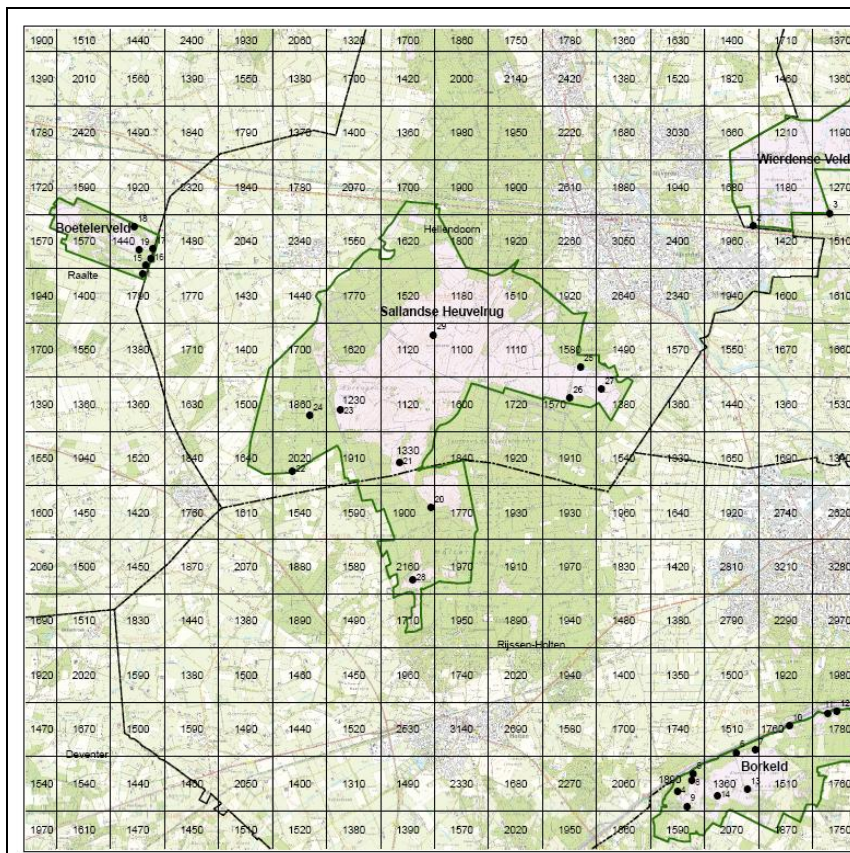

Figuur 2.8: Depositie van stikstof (totaal) in de gemeente Rijssen - Holten en omliggende gemeenten, in 2010 (bron: PBL, Grootchalige Concentratiekaart Nederland)

Figuren 2.9 en 2.10 tonen de berekende achtergronddepositie in 2010 en de 2020. De waarden in 2010 liggen lager dan de huidige depositiewaarden, echter de depositiewaarden in de Natura 2000-gebied liggen nog ver boven de kritische depositiewaarden van de aanwezige habitats.

Figuur 2.9: Achtergronddepositie waarden 2010

Figuur 2.10: Achtergronddepositie waarden 2020.

Het "Beleidskader Natura 2000 en stikstof voor veehouderijen" van de provincie Overijssel

De provincie Overijssel constateert dat bij de huidige stikstofdepositie op Natura 2000-gebieden in Overijssel niet kan worden gegarandeerd dat op lange termijn realisatie van de instandhoudingsdoelstellingen is gewaarborgd. Daarom is, vooruitlopend op een samenhangend landelijk beleid (de Programmatische Aanpak Stikstof, PAS) en de uitwerking in de beheersplannen voor de Natura 2000-gebieden, een provinciaal beleidskader ontwikkeld. Dit beleid zal leiden tot een proportionele vermindering van de bijdrage van de Overijsselse landbouw aan de stikstofdepositie en tegelijk vergunningverlening voor ontwikkelingen binnen de landbouw mogelijk maken. Met proportioneel wordt bedoeld dat de landbouw een bijdrage aan de daling van de stikstofbelasting moet leveren die evenredig is met haar aandeel in de stikstofdepositie op de Natura 2000-gebieden. De gewenste daling is gericht op het bereiken van een ecologisch acceptabele tussenniveau van de stikstofbelasting. Dit niveau is gekoppeld aan de fasering die zal worden uitgewerkt in de beheersplannen voor de Natura 2000-gebieden. Per gebied wordt een fasering uitgewerkt waarin in de periode tot 2028 eerst andere abiotische condities die van belang zijn voor realisatie van de instandhoudingsdoelstellingen worden uitgewerkt, in combinatie met het formuleren van tussendoelen voor de daling van de stikstofdepositie. De aanpak is er op gericht om in 2028 het tussenniveau te bereiken, dit is het niveau waarop - in combinatie met andere herstelmaatregelen - de achteruitgang van de instandhoudingsdoelstellingen is gestopt.

Tot ca. 2030 wordt voor alle Natura 2000-gebieden een gelijke aanpak gehanteerd, omdat de totale stikstofdepositie op de gebieden nog hoog is. Doordat de drempelwaarden die worden gehanteerd om te bepalen welke maatregelen een bedrijf moet nemen, gekoppeld zijn aan de kritische depositiewaarden van de gevoelige habitattypen, is er wel enige differentiatie, afhankelijk van de gevoelige habitats die in het geding zijn. In de periode tot en met 2013 wordt uitgegaan van een drempelwaarde van 1% van de kritische depositiewaarden. Daarna wordt de aanpak geëvalueerd en wordt bepaald of een bijstelling van deze waarde nodig is.

Het Beleidskader richt zich alleen op de sector landbouw. De bijdrage van andere bronnen binnen de provincie is gemiddeld genomen zo gering, dat een 'eigen' provinciaal beleid niet effectief is.

De landelijke Programmatische Aanpak Stikstof zal naar verwachting in de loop van 2011 zijn beslag krijgen. Daarin zal onder meer het beleid van de provincies en de bijdrage daarvan aan de daling van de stikstofdepositie zijn opgenomen.

Kort samengevat bevat het provinciale beleidskader de volgende elementen:

1. Bij vergunningverlening wordt uitgegaan van een 'gecorrigeerd emissieplafond'. Dit is de emissie op basis van het aantal dieren in 2009 en het emissieniveau conform de AMvB Huisvesting. Omdat intensieve veehouderijbedrijven veelal nog niet voldoen aan deze nieuwe eisen, zal dit gemiddeld genomen leiden tot een referentieniveau dat lager is dan de huidige emissie. Melkrundveebedrijven voldoen in het algemeen wel aan de huidige emissienormen. Verwacht wordt dat ook hiervoor in de toekomst strengere normen zullen gaan gelden, maar voorshands is dit niet aan de orde;
2. Indien de depositie op gevoelige habitats in Natura 2000-gebieden lager blijft dan de drempelwaarden (1% van de kritische depositiewaarden van de betreffende habitattypen) gelden de volgende uitgangspunten:
 - a. 50% van het verschil tussen de feitelijke emissie in 2009 en het gecorrigeerde emissieplafond mag worden benut voor uitbreiding
 - b. in 2028 moeten strengere emissiewaarden zijn gehanteerd (het beleidskader geeft hiervan een overzicht)
 - c. als met toepassing van emissiearme technieken en bedrijfsvoering niet kan worden voldaan aan de eisen, kan saldering worden toegepast. Dit betekent dat (onder regie van de provincie) 'depositierechten' van bedrijven die zijn

- gestopt worden ingezet voor de bedrijven die willen uitbreiden. De berekende depositie van het gestopte bedrijf wordt daarbij wel 'afgeroomd': niet de depositie op basis van de feitelijke voormalige situatie is het uitgangspunt, maar de depositie op basis van een (fictieve) situatie waarin wordt voldaan aan de AMvB Huisvesting;
3. Indien de depositie op gevoelige habitats in Natura 2000-gebieden hoger is of wordt dan de drempelwaarden (1% van de kritische depositiewaarde van de betreffende habitattypen) gelden de volgende uitgangspunten:
 - a. het gecorrigeerde emissieplafond voor 2009 is vast uitgangspunt
 - b. in 2028 moeten strengere emissiewaarden zijn gehanteerd, zie punt 2b hierboven
 - c. saldering kan worden toegepast, conform punt 2c hierboven;
 4. Piekbelasters (bedrijven die op een habitat een belasting van meer dan 50% van de kritische depositiewaarde veroorzaken) worden gesaneerd. De provincie streeft ernaar de piekbelasting op te heffen door technische maatregelen en eventueel door verplaatsing of gedeeltelijke beëindiging van het bedrijf. Per Natura 2000-gebied zal worden onderzocht wat de meest geschikte maatregelen en het meest geschikte moment zijn om de piekbelastingen op te heffen.

Conclusie

In de gemeente Rijssen - Holten en in de omgeving liggen een aantal Natura 2000-gebieden met habitats die (zeer) gevoelig zijn voor stikstofdepositie. De kritische depositiewaarden worden fors overschreden. De provincie zet in op een beleid waarmee in 2028 een ecologisch acceptabel niveau van de stikstofdepositie zal zijn bereikt. Met dit niveau zal - in samenhang met andere herstelmaatregelen - de achteruitgang van de instandhoudingsdoelstellingen zijn gestopt, maar is nog geen optimale situatie bereikt.

Om deze reden en vanwege het globale karakter van het provinciale beleid, kan niet op voorhand worden uitgesloten dat het gemeentelijke ruimtelijke beleid voor de veehouderij, zoals voorgesteld in het voorgenomen bestemmingsplan significant negatieve gevolgen zal hebben voor de Natura 2000-gebieden, gelet op de instandhoudingsdoelstellingen. Om bij het bestemmingsplan de gevolgen voor de Natura 2000-gebieden in acht te kunnen nemen is meer inzicht in de gevolgen nodig, op gemeentelijk niveau. Dit is onderwerp van studie in stap 2 van deze passende beoordeling.

2.1.4 Vermesting en verzuring via grond- en oppervlaktewater

Blijkens de informatie in de 'knelpunten en kansanalyse(s)' die door KIWA in 2007 zijn opgesteld voor Natura 2000-gebieden die gevoelig zijn voor hydrologische veranderingen, wordt de Sallandse heuvelrug met name negatief beïnvloed door verdroging. Toestroming van voedselrijk water via grond- of oppervlaktewater uit de directe (agrarische) omgeving treedt niet op en is derhalve ook geen knelpunt.

Ook voor de Borkeld, uitgaande van de informatie in de knelpunten- en kansanalyse en het concept beheerplan (werkdocument versie 2.0) is een dergelijke problematiek evenmin in dit gebied aan de orde.

De overige twee Natura 2000-gebieden die bij deze studie zijn betrokken, liggen op een dusdanige afstand van de gemeentegrens dat dit soort lokale knelpunten niet zijn gerelateerd aan het grondgebied van de gemeente Holten - Rijssen.

De waterhuishouding op regionale schaal, bijvoorbeeld van verschillende beeksystemen, werkt wel door in de aanvoer van grondwater naar diverse gebieden en de kwaliteit daarvan. Dit kan leiden tot verdroging en tot verzuring, dit laatste door een vergrote invloed van regenwater in de wortelzone, ten koste van het meer gebufferde grondwater. Bij de beschouwde Natura 2000-

gebieden is dit een veel voorkomend knelpunt. Het voorgenomen bestemmingsplan bevat geen voorstellen die zullen leiden tot een verandering van de waterhuishouding (noch wat betreft het oppervlaktewater, noch wat betreft het grondwater). Daarom is dit thema in de passende beoordeling voor de landbouw in het kader van het voorgenomen bestemmingsplan geen aandachtspunt dat nadere uitwerking behoeft.

2.1.5 Verdroging

Verdroging is een belangrijk knelpunt bij de in beschouwing genomen Natura 2000-gebieden. Binnen de gemeente is de directe omgeving van Sallandse Heuvelrug een punt van aandacht. Veranderingen in de omgeving zouden de wegzijging uit (de flanken van) de heuvelrug kunnen bevorderen en daardoor kunnen leiden tot een toename van verdroging. Het voorgenomen bestemmingsplan bevat echter geen voorstellen en maakt geen ontwikkelingen mogelijk die tot een verandering in de waterhuishouding zouden kunnen leiden.

Ook is reeds gesignaleerd dat de regionale waterhuishouding een belangrijke oorzaak is van verdroging van de Natura 2000-gebieden. Maatregelen op het niveau van het waterhuishoudkundige systeem vallen echter buiten het kader van het ruimtelijk beleid dat wordt uitgewerkt in het voorgenomen bestemmingsplan. Dit bevat geen voornemens die zullen leiden tot verandering van de waterhuishouding, met inbegrip van het grond- en oppervlaktewatersysteem.

2.1.6 Verontreiniging

Aandachtspunten wat dit betreft zijn de mogelijke effecten van het 'inwaaien' van bestrijdingsmiddelen (gewasbeschermingsmiddelen) en meststoffen. In het algemeen biedt het bestemmingsplan niet het kader voor regelingen die direct betrekking hebben op dit soort specifieke activiteiten en het gebruik van de percelen. Daarbij komt, dat geen duidelijk ander gebruik wordt verwacht dan nu het geval is. De ruimte voor uitbreiding van bouwvlakken is vooral nodig om in te spelen op ontwikkelingen zoals schaalvergroting en niet gericht op intensivering van het gebruik van agrarische grond (ander beleid, zoals het mestbeleid, legt wel beperkingen op aan de mogelijkheden voor intensivering). Er worden daarom van de ontwikkelingsmogelijkheden die het bestemmingsplan biedt geen negatieve gevolgen verwacht, voor zover dit het aspect verontreiniging betreft.

2.1.7 Verstoring door geluid en licht

Met name binnen de melkrundveehouderij is er een trend naar steeds opener stallen met meer lichtuitstraling. De instandhoudingsdoelstelling (met name habitats) van de Natura 2000-gebieden Sallandse Heuvelrug richt zich echter niet op soorten die hiervoor gevoelig zijn. De andere Natura 2000-gebieden liggen te ver van de agrarische bedrijven in de gemeente Rijssen - Holten om invloed van lichtuitstraling uit stallen te ondervinden. In stap 2 wordt nader ingegaan op de gevoeligheid van de habitats voor licht ook door kan werken op biotoop van diersoorten waarvoor de gebieden zijn aangewezen. Het nieuwe bestemmingsplan leidt niet tot veranderingen in geluidsniveaus.

2.2 Overige ontwikkelingen

De kleinschalige recreatieve mogelijkheden die het nieuwe bestemmingsplan biedt zijn dermate beperkte van omvang dat negatieve effecten op de Natura 2000-gebieden zijn uit te sluiten. Recreatie op de Sallandse Heuvelrug is niet een van de bestaande knelpunten, daarnaast zijn instandhoudingsdoelen van voornamelijk habitats niet gevoelig voor de gangbare recreatieve activiteiten in het gebied zoals wandelen en fietsen op bestaande wegen en paden. Effecten op instandhoudingsdoelen van de in de omgeving liggende Natura 2000-gebieden zijn de recreatieve uitbreidingsmogelijkheden eveneens bij voorbaad uit te sluiten.

2.3 Conclusie van stap 1

In het voorgaande is nagegaan of de ontwikkelingsmogelijkheden die het voorgenomen bestemmingsplan zal bieden, negatieve gevolgen kunnen hebben Natura 2000-gebieden in de gemeente en in de omgeving. Gebleken is dat alleen negatieve gevolgen kunnen worden verwacht van de ontwikkeling van de veehouderij in de gemeente. Dit hangt samen met de invloed van ammoniakdepositie vanuit de landbouw. Andere mogelijk verstorende factoren zijn niet aan de orde.

In de gemeente Rijssen - Holten en in de omgeving liggen een aantal Natura 2000-gebieden met habitats die (zeer) gevoelig zijn voor stikstofdepositie. De kritische depositiewaarden worden fors overschreden. De provincie zet in op een beleid waarmee in 2028 een ecologisch acceptabel niveau van de stikstofdepositie zal zijn bereikt. Met dit niveau zal - in samenhang met andere herstelmaatregelen - de achteruitgang van de instandhoudingsdoelstellingen zijn gestopt, maar is nog geen optimale situatie bereikt.

Om deze reden en vanwege het globale karakter van het provinciale beleid, kan niet op voorhand worden uitgesloten dat het gemeentelijke ruimtelijke beleid in het voorgenomen bestemmingsplan significant negatieve gevolgen zal hebben voor de Natura 2000-gebieden, gelet op de instandhoudingsdoelstellingen. Om bij het bestemmingsplan de gevolgen voor de Natura 2000-gebieden in acht te kunnen nemen is nadere uitwerking van de gevolgen nodig, op gemeentelijk niveau. Dit is onderwerp van studie in stap 2 van deze passende beoordeling.

Stap 2: Nadere beoordeling van mogelijke effecten van ammoniakdepositie vanuit de veehouderij op Natura 2000-gebieden

3 Kenmerken van de gebieden en gevoeligheid voor stikstofdepositie

3.1 Instandhoudingsdoelstellingen en kernopgaven per gebied

In bijlage 1 tot en met 4 is informatie opgenomen van de vier Natura 2000-gebieden die in deze passende beoordeling zijn betrokken. Zoals in het voorgaande al is aangegeven, bevatten al deze gebieden habitattypen die in het algemeen zeer gevoelig zijn voor stikstofdepositie.

De instandhoudingsdoelstelling voor een bepaald habitatype kan gericht zijn op behoud van wat er nu is, maar ook op kwaliteitsverbetering en uitbreiding. In de tabellen hieronder is een overzicht gegeven van de instandhoudingsdoelstellingen. In de beschrijvingen per gebied wordt, naast de aandacht voor deze doelstellingen, ook ingegaan op de kernopgaven die niet direct betrekking hebben op een habitatype.

De kernopgaven die voor deze gebieden zijn geformuleerd richten zich ook op één of meerdere van deze zeer gevoelige habitattypen. Kwaliteitsverbetering en herstel, in een aantal gevallen gekoppeld aan vergroting van de oppervlakte, zijn dan ook belangrijke begrippen bij de kernopgaven voor de gebieden. Voor het Wierdenseveld zijn kernopgaven gesteld met betrekking tot relaties met het grond- en oppervlaktewater in de omgeving. In alle gebieden komen één of meer habitats voor waarbij er in verband met de instandhoudingsdoelstelling ook een opgave voor het waterbeheer ligt. Verderop in dit hoofdstuk wordt hier op ingegaan.

Sallandse Heuvelrug

De Sallandse Heuvelrug is een stuwwal die centraal in de provincie Overijssel ligt. Het gelijknamige Natura 2000- gebied herbergt de grootste aaneengesloten Struikheibegroeiing van Oost-Nederland. Het gebied is het laatste refugium in ons land van het Korhoen, een eertijds meer algemene heidevogel. De soort is tegenwoordig in heel Europa sterk bedreigd.

Tabel 3.1: Instandhoudingsdoelstellingen Sallandse Heuvelrug

Habitattypen		Doelstelling oppervlakte	Doelstelling kwaliteit	Doelstelling omvang populatie / draagkracht aantal paren vogels
H3160	Zure vennen	gelijk blijven	gelijk blijven	
H4010_A	vochtige heiden (hogere zandgronden)	uitbreiding	verbetering	
H4030	Droge heiden	uitbreiding	verbetering	
B H5130	Jeneverbesstruwelen	gelijk blijven	verbetering	
O H6230	Heischrale graslanden	gelijk blijven	gelijk blijven	
r H7110B	Actieve hoogvenen (heideveentjes)	gelijk blijven	verbetering	
Habitatsoorten				
e H1166	Kamsalamander	uitbreiding	verbetering biotoop	gelijk blijven
Broedvogels				
d A107	Korhoen	uitbreiding	verbetering biotoop	40
A224	Nachtzwaluw	gelijk blijven	gelijk blijven	50
D A276	Roodborsttapuit	gelijk blijven	gelijk blijven	60

Borkeld

De Borkeld maakt onderdeel uit van het stuwwallencomplex dat zich, zuidoostelijk van de Sallandse Heuvelrug, uitstrekt tussen Rijssen en Lochem. De uitgebreide struwelen van Jeneverbes (*Juniperus communis*) zijn de belangrijkste reden geweest voor de selectie van de Borkeld als Natura 2000 - gebied.

Tabel 3.2: Instandhoudingsdoelstellingen De Borkeld

Habitattypen		Doelstelling oppervlakte	Doelstelling kwaliteit
H3160	Zure vennen	gelijk blijven	verbetering
H4010_A	Vochtige heiden (hogere zandgronden)	gelijk blijven	verbetering
H4030	Droge heiden	gelijk blijven	verbetering
H5130	Jeneverbesstruwelen	uitbreiding	verbetering
H6230	Heischrale graslanden	uitbreiding	gelijk blijven

Wierdense Veld

Het Wierdense veld is een restant van een ooit uitgestrekt veenlandschap in Twente. Het gebied is grotendeels afgegraven voor de turf. Het is begroeid met vochtige heide en enkele berkenbosjes. Binnen het hoogveen is het dekzand reliëf plaatselijk zo sterk en uitgesproken dat op dekzandruggen droge heide voorkomt. Op de lage delen zijn enkele met water gevulde veenputten.

Met zijn afwisseling van heide en hoogveen is het Wierdense Veld een voorbeeld van een herstellend hoogveengebied, gelegen in een komvormige laagte en ingesloten in het dekzandlandschap. Het gebied ligt in West-Twente, tussen Nijverdal en Wierden, en maakte vroeger deel uit van een groot hoogveenlandschap dat zich uitstrekte tot aan de Engbertsdijkvenen. De overgangen van hoogveen naar droge en natte heide zijn rijk aan bijzondere planten en dieren.

Tabel 3.3: Instandhoudingsdoelstellingen Wierdense Veld

Habitattypen		Doelstelling oppervlakte	Doelstelling kwaliteit
H4010_A	Vochtige heiden (hogere zandgronden)	uitbreiding	uitbreiding
H4030	Droge heiden	gelijk blijven	verbetering
H7110_A	Actieve hoogvenen (hoogveenlandschap)	gelijk blijven	gelijk blijven
H7120	Herstellende hoogvenen	gelijk blijven (uitbreiding)	gelijk blijven

Het op gang brengen van hoogveenvorming is een kernopgave, de doelstelling voor Actieve hoogvenen betreft echter een complementair doel.

Boetelerveld

Het Boetelerveld is een vochtige heide in Salland. In het reservaat zijn naast de uitgestrekte natte en vochtige heide en de vochtige grove dennenbossen ook kleine oppervlakten aanwezig met blauwgrasland, zwak gebufferde vennen, heischraal grasland en jeneverbesstruweel. Het bos in het centrale deel verdeelt het natte heidegebied in twee stukken.

Tabel 3.4: Instandhoudingsdoelstellingen Boetelerveld

Habitattypen		Doelstelling oppervlakte	Doelstelling kwaliteit
H3130	Zwakgebufferde vennen	gelijk blijven	gelijk blijven
H4010_A	Vochtige heiden (hogere zandgronden)	uitbreiding	uitbreiding
H5130	Jeneverbesstruwelen	gelijk blijven	gelijk blijven
H6230	Heischrale graslanden	gelijk blijven	gelijk blijven
H6410	Blauwgraslanden	uitbreiding	gelijk blijven
H7150	Pioniersvegetaties met snavelbiezen	gelijk blijven	gelijk blijven
Habitatsoorten			
H1166	Kamsalamander	gelijk blijven	gelijk blijven
H1831	Drijvende waterweegbree	gelijk blijven	gelijk blijven

3.2 Gevoeligheid van habitats voor stikstofdepositie en het belang van andere factoren

De gevoeligheid van habitats voor stikstofbelasting kan in concrete situaties mede afhankelijk zijn van andere factoren. Beheer is bijvoorbeeld een belangrijke factor, waardoor in bepaalde landschappen vergrassing of verzuuring en verdringing van karakteristieke soorten kan worden tegengegaan. Ook kunnen in bepaalde gevallen factoren die samenhangen met het waterbeheer domineren over de invloed van stikstof. Hieronder wordt voor de habitats in de Natura 2000-gebieden die in dit geval van belang zijn, met name ingegaan op de samenhang van de ontwikkelingsmogelijkheden met de hydrologie.

Bij het Sallandse Heuvelrug richten de herstelmaatregelen zich met name op het watersysteem, zowel van het grondwater als het oppervlaktewater. Drainerende sloten dienen gedempt te worden. Daarnaast is het omzetten van bos naar heide gewenst ten behoeve van een grotere grondwateraanvulling. Daarnaast dient er uitgezocht te worden in hoeverre peilverhogingen en verminderen / stoppen / verplaatsen van grondwateronttrekkingen bijdragen aan de verhoging van de grondwaterstand in hoogvennen en vennen op de heuvelrug. Het plaggen is een andere maatregel die meer stikstof gerelateerd is.

Voor het Boetelerveld worden voornamelijk hydrologische maatregelen voorgesteld om de verbeter opgaven voor vochtige heide (H4010A) en blauwgraslanden (H6410) te realiseren. De maatregelen behelzen ondermeer het opzetten van het peil in de ringsloot, het kappen van bos om de zomergrondwaterstand te verhogen en het instellen van een hydrologische bufferzone rondom het Natura 2000-gebied. Vanwege sterke vergrassing van de heide begin jaren negentig is het gebied over een groot oppervlakte afgeplagd waardoor er thans op grote schaal schrale omstandigheden met pioniersvegetaties van de natte heide zijn ontstaan. Intern beheer zoals nog meer plaggen en het verwijderen van bos dragen ook bij het verbeteropgave voor vochtige heide en blauwgraslanden.

Het Wierdenseveld is een TOP-gebied in het kader van de verdrogingsbestrijding. Verdroging van vochtige heide (H4010A), actieve hoogvenen (H7110A) en herstellende hoogvenen (H7120) is een groot knelpunt voor dit gebied. Een verbetering van de omstandigheden is hier alleen te bereiken met een combinatie van de maatregelen in de waterhuishouding. Door de voedselverrijking is Pijpestrootje sterk toegenomen, het plaggen van vergraste heide en het optimaliseren van begrazing zijn beoogde maatregelen die vergrassing en verzuuring moeten tegengaan.

Goed beschouwd komen in alle vier gebieden habitats met instandhoudingsdoelstelling voor, waarvan de kwaliteit mede afhankelijk is van het watersysteem. Bij de heischrale graslanden zullen het veelal lokale systemen zijn, in samenhang met lagen in de bodem (bijvoorbeeld leemhoudende lagen) waarover water toestroomt. Zwakgebufferde vennen zijn ook systemen met een lokaal vanggebied, maar veelal met meer 'regenwaterachtig' water. De waterhuishouding kan echter wel mede bepaald zijn door het regionale systeem en bijvoorbeeld door grondwateronttrekking. Zo is bij de Borkeld de invloed van het regionale systeem een belangrijke factor. De afhankelijkheid van het regionale systeem komt ook (en vooral) sterk naar voren in de (regenwatergevoede) hoogveensystemen. Voor blauwgraslanden is de balans tussen regenwater-en grondwaterinvloed, bij sommige typen in combinatie met overstroming (zoals bij Boetelerveld), van groot belang.

Het voorgaande leidt tot de conclusie dat in alle gebieden het (regionale) watersysteem mede bepalend is voor de ontwikkeling van de habitats waarvoor instandhoudingsdoelstellingen gelden. Herstel van de hydrologie is daarom veelal een belangrijke voorwaarde, maar dit neemt het belang van het beperken van de invloed van stikstofdepositie uit de lucht niet weg. Voor de heiden op hoger zandgronden is de stikstofdepositie vanuit de lucht een belangrijke factor, die - naast veranderingen in beheer, ten opzichte van het gebruik (verschraling, plaggen) in vroeger

tijden - mede bepalend is voor de vergrassing. Voor de andere habitattypen geldt dat zeker voor kwaliteitsverbetering ook het terugdringen van de stikstofdepositie van belang is. Als dit niet gebeurd is, ook bij op herstel en instandhouding gericht beheer, uiteindelijk een optimale kwaliteit van de habitats niet gegarandeerd.

Alles overziende, moet dus de huidige hoge stikstofbelasting worden gezien als een belangrijke factor die de mogelijkheden voor herstel en kwaliteitsverbetering beperkt.

3.3 Instandhoudingsdoelstellingen voor soorten en gevoeligheid voor stikstofdepositie

Voor een twee van de 4 Natura 2000-gebieden zijn ook instandhoudingsdoelstellingen geformuleerd voor enkele habitatsorten. Dit betreft:

- voor het Natura 2000-gebied Sallandse Heuvelrug: Kamsalamander, Korhoen, Nachtzwaluw en Roodborsttapuit;
- voor het Natura 2000-gebied Boetelerveld; Kamsalamander en Drijvende waterweegbree

Op en nabij de Sallandse Heuvelrug zijn veel herstelmaatregelen genomen om het landschap weer geschikter te maken voor het Korhoen. Uitbreiding van de bedreigde populatie is daarmee echter niet bereikt. Het leefgebied wordt niet alleen bepaald door het biotoop in het Natura 2000-gebied, maar ook door de relatie met foerageergebieden daarbuiten. Voor behoud en instandhouding van het leefgebied is behoud van de heide belangrijk. In het vervolg van deze passende beoordeling komen mogelijke gevolgen voor deze habitat nader aan de orde.

De Nachtzwaluw is gebonden aan randen van zandverstuivingen, zandige heidevelden, open bossen en open plekken in het bos. De instandhoudingsdoelstelling voor het habitatype droge heide is daardoor ook voor deze soort van belang, mits daarin ook een variatie met open zandige plekken aanwezig is. Mede in verband met de biotoopeisen voor deze soorten richten de kernopgaven voor de Sallandse Heuvelrug zich ook op vergroting van de variatie in structuurrijke droge heiden en de ontwikkeling van geleidelijke overgangen naar bos.

De Roodborsttapuit is een broedvogel van open gebied met ruige vegetatie en verspreide opslag van bomen en struiken. Deze biotoopeisen zijn minder specifiek dan de instandhoudingsdoelstellingen voor de habitats.

Ook de biotoopeisen van de kamsalamander zijn minder specifiek dan de voorwaarden voor de habitats waarvoor instandhoudingsdoelstellingen gelden. Belangrijk is een landschap met kleinschalige afwisseling, waarin voortplantingsbiotopen (doorgaans niet of licht beschaduwde poelen of vennen met jonge verlandingsvegetaties, soms ook sloten, maar bij voorkeur alleen indien predatie door vissen geen knelpunt vormt) en kleinschalige landschapselementen voorkomen.

Drijvende waterweegbree is een zeldzame waterplant uit de Waterweegbreefamilie. De plant groeit in uiteenlopende stilstaande of zwak stromende wateren, zoals heide- en veenplassen, duinplassen, meren, afgesloten rivierarmen, laaglandbeken, kanalen, sloten en vijvers. Het best gedijt deze waterplant in water dat helder, voedselarm of hooguit matig voedselrijk, fosfaatarm en kalkarm is. In specifieke omstandigheden, namelijk bij een lage beschikbaarheid van fosfaat, kan de Drijvende waterweegbree nitraat- en ammoniakrijk water verdragen. De plant groeit ondergedoken in het water, maar kan ook op tijdelijk droogvallende oevers staan. Het verspreidingsgebied van de Drijvende waterweegbree is klein en in zijn hele verspreidingsgebied is de soort zeldzaam en bedreigd. In ons land is de soort in de loop van de 20e eeuw ook sterk achteruitgegaan. Deze (op zijn minst) halvering van de verspreiding in ons land is voor een belangrijk deel toe te schrijven aan bemesting van het oppervlaktewater met fosfaat vanuit

nabije landbouwgronden. Ook ontwatering en luchtverontreiniging hebben een negatieve invloed op de populatie (Profielen habitatoorten, versie 1 september 2008)

Op grond van het voorgaande wordt geconcludeerd dat het niet nodig is om in het vervolg van deze passende beoordeling specifiek in te gaan op mogelijke effecten op de genoemde soorten. De benadering op grond van de gevoeligheid van habitattypen dekt de mogelijke gevolgen voor deze soorten af, aangezien dit sterk overeen komt het voorkeursbiotoop van de besproken soorten. Daarbij kan worden opgemerkt, dat met name de heide als biotoop specifiek van belang is voor twee soorten (Nachtzwaluw en Korhoen), de andere soorten zoals Drijvend waterweegbree waarvoor instandhoudingdoelstellingen gelden, zullen profiteren van de hydrologische herstelmaatregelen die zijn opgesteld.

4 Scenariostudie stikstofdepositie

4.1 Scenario's

Er is een studie uitgevoerd om de invloed van ontwikkelingen in de veehouderij op de stikstofbelasting van de Natura 2000-gebieden in beeld te brengen. In de studie is voor twee scenario's de bijdrage van de veehouderij in Rijssen - Holten aan de stikstofbelasting van de Natura 2000-gebieden doorgerekend. Naast beide scenario's zijn ook de huidige situatie en de autonome ontwikkeling doorgerekend. In de autonome ontwikkeling zijn de ontwikkelingen doorgerekend van concrete reeds vergunde uitbreidingen. Ook de emissiebeperkende maatregelen die in de Bedrijfsontwikkelpunten zijn opgenomen maken deel uit van de autonome ontwikkeling en daarnaast de bedrijven die gaan sluiten.

Om een beeld te kunnen krijgen van de milieugevolgen van de ontwikkelingen die het bestemmingsplan mogelijk maakt zijn twee scenario's uitgewerkt. Onderstaand zijn de uitgangspunten van de scenario's weergegeven

1. Realistisch scenario

Intensieve veehouderij (varkens, kippen en overig rundvee, voornamelijk vleeskalveren)

- Het aantal dieren op intensieve veehouderijen zal in de gemeente niet toenemen ten opzichte van de referentiesituatie. Deze aanname is gebaseerd op de trends in de landbouw en de CBS-gegevens van de afgelopen 10 jaar;
- Door de tendens naar schaalvergroting en concentratie zal het aantal bedrijven binnen de gemeente wel fors afnemen. Dit betekent enerzijds schaalvergroting en concentratie van een aantal bedrijven en anderzijds stopzetting van een aantal bedrijven binnen de gemeente (groei tegenover krimp);
- Uitgaande van de reconstructiezonering, die de gemeente heeft vertaald in haar Kadernota landelijk gebied, wordt groei gestimuleerd in het LOG Pieriksmars (ten westen van Holten) en de sterlocatie (Schuppertsweg 4). Krimp (afname aantal dieren) is voorzien in de verwevings- en extensiveringsgebieden;
- Binnen de gemeente is de volgende verdeling gehanteerd:
 1. In het verwevingsgebied wordt uitgegaan van de ontwikkeling van één sterlocatie (nabij de Schuppertsweg). In het scenario is hiervoor uitgegaan van een varkensbedrijf van 2 ha (één laag met dierplaatsen);
 2. In de verwevings- en extensiveringsgebieden is ervan uitgegaan dat alle bedrijven kleiner dan 70 NGE stoppen met hun bedrijfsvoering. Deze bedrijven zijn met bijbehorende emissie in het model weggelaten;
 3. Het 'vrijkomende' aantal dieren van de kleinere bedrijven kleiner dan 70 NGE in de verwevings- en extensiveringsgebieden is toegekend aan bedrijven met dezelfde diersoort/-groep in de landbouwontwikkelingsgebieden (LOG's). Vervolgens is per diersoort bepaald met welk percentage de betreffende bedrijven in het LOG gemiddeld groeien. De groeipercentages op het aantal dieren zijn bij de betreffende bedrijven toegepast, waarna vervolgens de bijbehorende emissies van het toenemende aantal dieren is bepaald. Indien een bepaalde diersoort/-groep niet voorkomt in het LOG, dan wordt de emissie van de betreffende diergroep evenredig verdeeld over de bedrijven in het LOG.

Melkrundvee

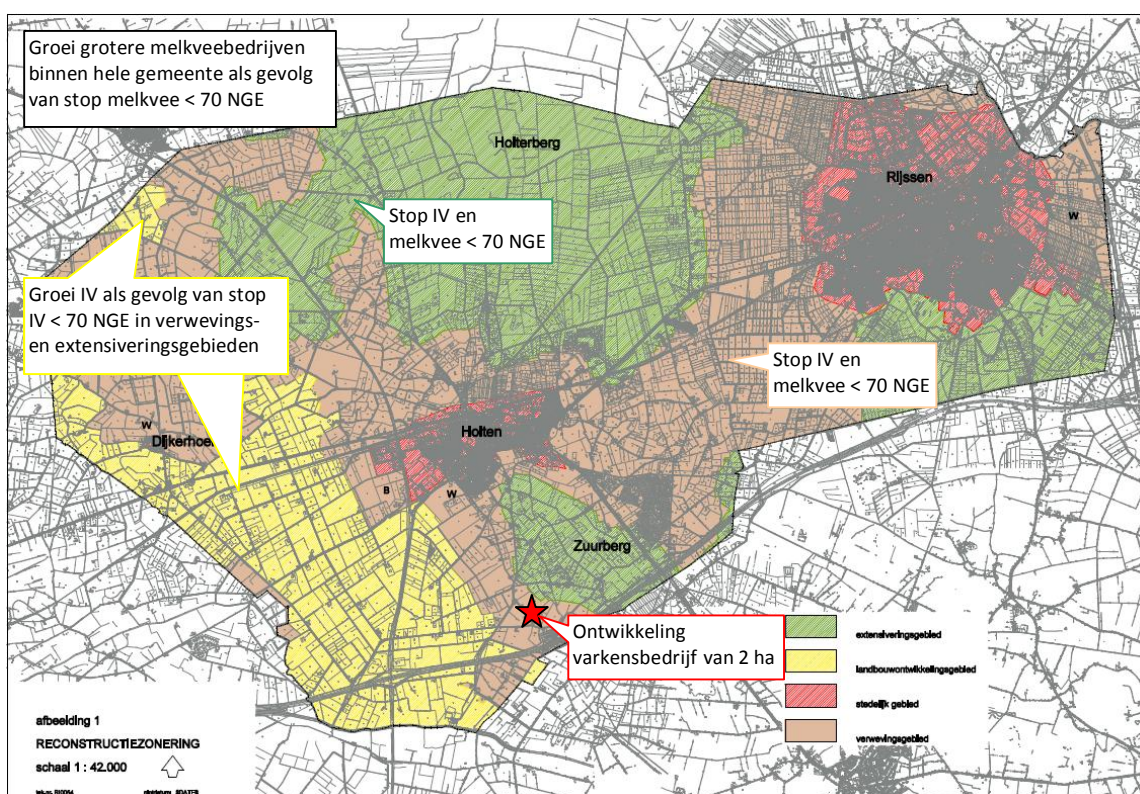
- In dit scenario zal het aantal dieren op melkrundveehouderijen zal in de gemeente eveneens niet toenemen ten opzichte van de referentiesituatie. Deze aanname is gebaseerd op de trends in de landbouw en de CBS-gegevens van de afgelopen 10 jaar (zie paragraaf 2.2);
- Door de tendens naar schaalvergroting en concentratie zal het aantal melkrundveehouderijen binnen de gemeente eveneens fors afnemen. Dit betekent enerzijds

schaalvergroting en concentratie van een aantal bedrijven en anderzijds stopzetting van een aantal bedrijven binnen de gemeente (groei tegenover krimp);

- Voor bedrijven met hoofdzakelijk melkrundvee wordt een vergelijkbare regel toegepast als voor de intensieve veehouderijbedrijven;
- Binnen de gemeente is de volgende verdeling gehanteerd:
 1. In het gehele grondgebied van de gemeente is ervan uitgegaan dat alle grondgebonden bedrijven kleiner dan 70 NGE stoppen met hun bedrijfsvoering. Deze bedrijven zijn met bijbehorende emissie in het model weggelaten;
 2. Het 'vrijkomende' aantal dieren van de kleinere bedrijven kleiner dan 70 NGE is toegekend aan de grotere rundveehouderijen binnen de gemeente (ongeacht de reconstructiezonering);
 3. Op basis van de vaste verhouding tussen melkkoeien en vrouwelijk jongvee (0,7 stuks jongvee per melkkoe) is ook het aantal stuks jongvee opgehoogd;
 4. Met het weglaten van de bedrijven kleiner dan 70 NGE zullen ook kleine neventakken (anders dan melkrundvee) fictief vervallen. In het model wordt hiervoor wordt gecompenseerd door de stikstofemissie van deze categorieën, omgerekend naar melkkoeien, toe te delen aan de grotere rundveehouderijen.

Overige diersoorten (schapen, weidebedrijven met vleesvee, jongvee opfokbedrijven, paarden)

- Voor de overige diersoorten zal het aantal dieren niet veranderen.

Figuur 4.1 Visuele weergave belangrijkste uitgangspunten realistisch scenario (verkleind, niet op de genoemde schaal)

2. Maximum scenario

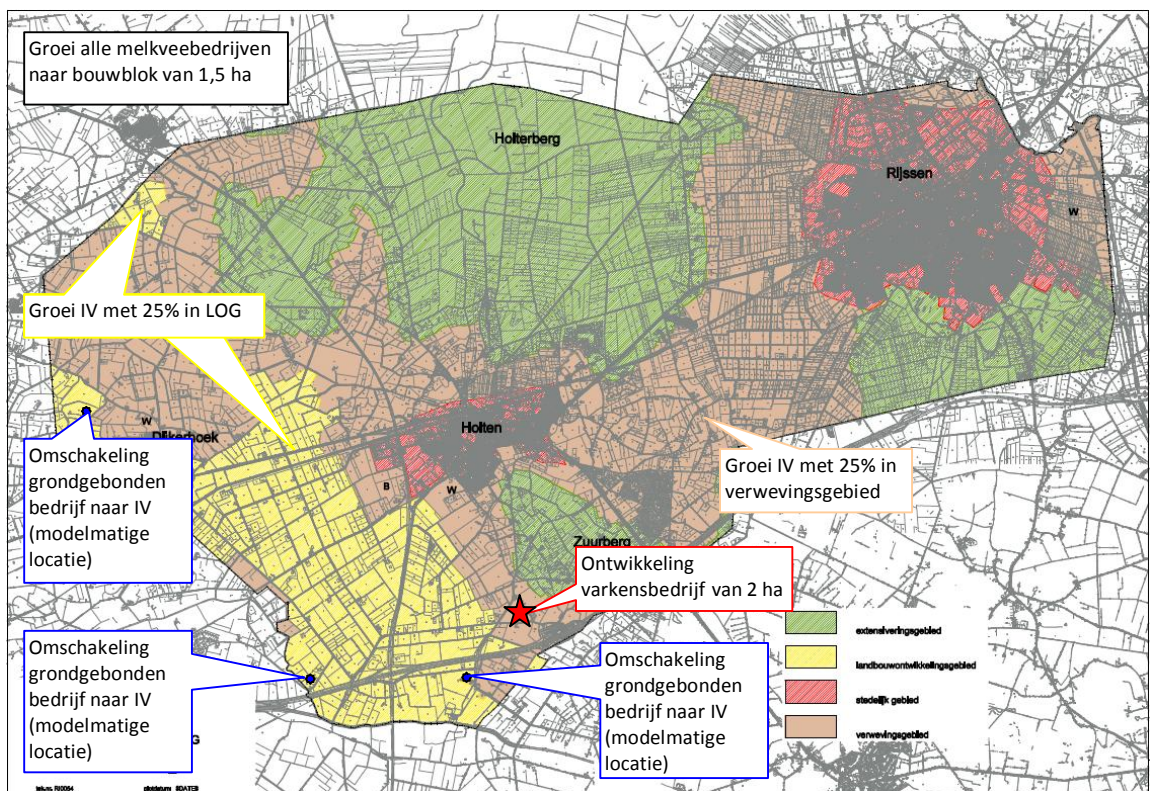
Intensieve veehouderij (varkens, kippen en overig rundvee, voornamelijk vleeskalveren)

- Het aantal dieren op intensieve veehouderijen zal in de gemeente toenemen ten opzichte van de referentiesituatie;
- Binnen de gemeente is de volgende verdeling gehanteerd:
 1. In het LOG en het verwevingsgebied is ervan uitgegaan dat het aantal dieren met 25% groeit;

2. In het extensiveringsgebied is ervan uitgegaan dat het aantal dieren niet toe- of afneemt (stand still);
 3. In de landbouwontwikkelingsgebieden is ervan uitgegaan dat 3 grondgebonden bedrijven (omschakelen naar intensieve veehouderij:
 - a. Hiervoor komen bedrijven kleiner dan 70 NGE als eerste in aanmerking (dus locaties die in het realistisch scenario zijn vervallen);
 - b. Voor de omvang van het nieuwe intensieve veehouderijbedrijf is uitgegaan van een varkensbedrijf met de capaciteit van een bouwblok van 2 ha (één bouwlaag met stallen)
 - c. De nieuwe intensieve veehouderijen liggen op minimaal 250 m. van bebouwingsconcentraties (woningen).
- In dit scenario wordt rekening gehouden met de ligging van de bedrijven ten opzichte van de zeer kwetsbare gebieden als bedoeld in de Wet ammoniak en veehouderij. Indien een intensieve veehouderij in een extensiveringsgebied is gelegen of elders in een zone van 250 m. rondom een zeer kwetsbaar gebied, dan zal op het betreffende bedrijf geen groei worden geprojecteerd (stand still).

Melkrundvee

- Het aantal dieren op melkrundveehouderijen zal in de gemeente toenemen ten opzichte van de referentiesituatie;
- Binnen de gemeente is de volgende verdeling gehanteerd:
 1. In het gehele grondgebied van de gemeente is uitgegaan van groei van de melkrundveehouderijen tot een bouwblok van 1,5 ha. Dit biedt ruimte voor maximaal 200 stuks melkvee + bijbehorend jongvee (140 stuks);
 2. De neventakken bij melkrundveehouderijen groeien niet, maar blijven gelijk.
- Indien een melkrundveehouderij is gelegen in het extensiveringsgebied of elders in een zone van 250 m. rondom een zeer kwetsbaar gebied, dan is ervan uitgegaan dat deze bedrijven groeien tot een omvang als bedoeld in artikel 5 van de Wet ammoniak en veehouderij. Dit is tot de veronderstelde groei naar 200 stuks melkvee met bijbehorende jongvee.

Figuur 4.2 Visuele weergave belangrijkste uitgangspunten maximum scenario

4.2 Resultaten van de scenariostudie naar stikstofdepositie

4.2.1 *Huidige situatie en autonome ontwikkeling*

In figuur 4.3 is de huidige bijdrage van de veehouderij (stallen en mestopslagen) in Rijssen - Holten aan de stikstofdepositie weergegeven. Uit deze kaart kan worden afgeleid dat voor de gebieden Boetelerveld en Wierdenseveld deze bijdrage varieert tussen de 0 en 25 mol N per hectare per jaar. In het gebied de Borkeld varieert de genoemde bijdrage van de veehouderij aan de stikstofdepositie voor het grootste deel van het gebied tussen de 10 en 50 mol N per hectare. Aan de noordkant van dit gebied varieert de bedoelde bijdrage tussen de 50 en 100 mol N per hectare per jaar. Binnen het gebied de Sallandse Heuvelrug is een duidelijk onderscheid te zien tussen het noordoostelijke deel (buiten de gemeente gelegen) en het zuidwestelijke deel van het gebied (binnen de gemeente gelegen). Zeer lokaal (zuidwest punt) treedt een zeer relatief hoge depositie op. Deze wordt met name veroorzaakt door aantal nabij gelegen vleeskalverenbedrijven die nagenoeg 'grenzen' aan de Sallandse Heuvelrug.

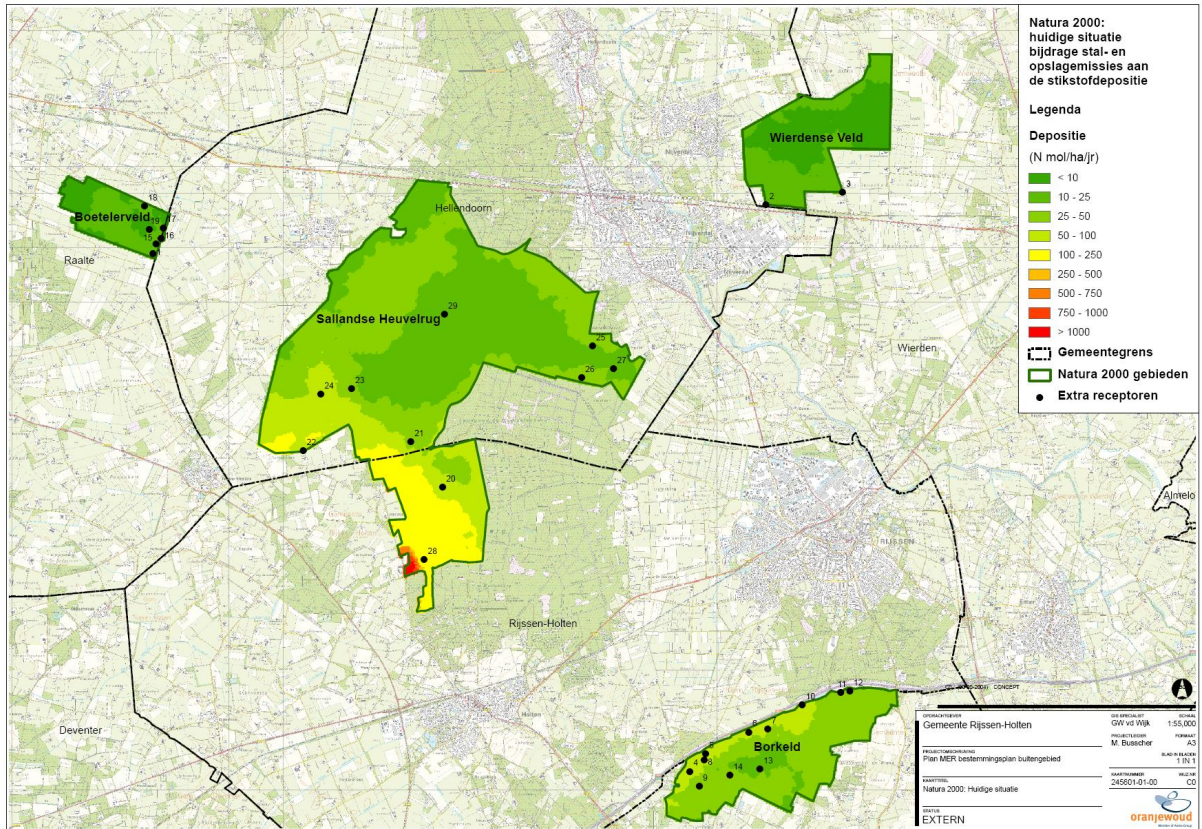
Op figuur 4.4 is de berekende bijdrage van de veehouderij voor de situatie bij autonome ontwikkeling weergegeven. Dit is de toekomstige situatie op basis van nu vaststaande plannen. Het scenario houdt rekening met de plannen die zijn afgesproken om te kunnen voldoen aan de AMvB-Huisvesting (Besluit huisvesting). Deze regeling verplicht bedrijven (onder meer) om te voldoen aan bepaalde eisen aan de ammoniakemissie. De intensieve veehouderijbedrijven die hier niet aan voldoen, hebben hier plannen (Bedrijfsontwikkelingsplannen, BOP's) voor moeten indienen. Een aantal bedrijven heeft in verband met deze verplichting aangegeven te gaan stoppen.

Figuur 4.5 toont de verandering van de bijdrage van de veehouderij bij autonome ontwikkeling aan de stikstofdepositie op de vier Natura 2000 gebieden. De figuur geeft het verschil ten opzichte van de huidige bijdrage van de veehouderij.

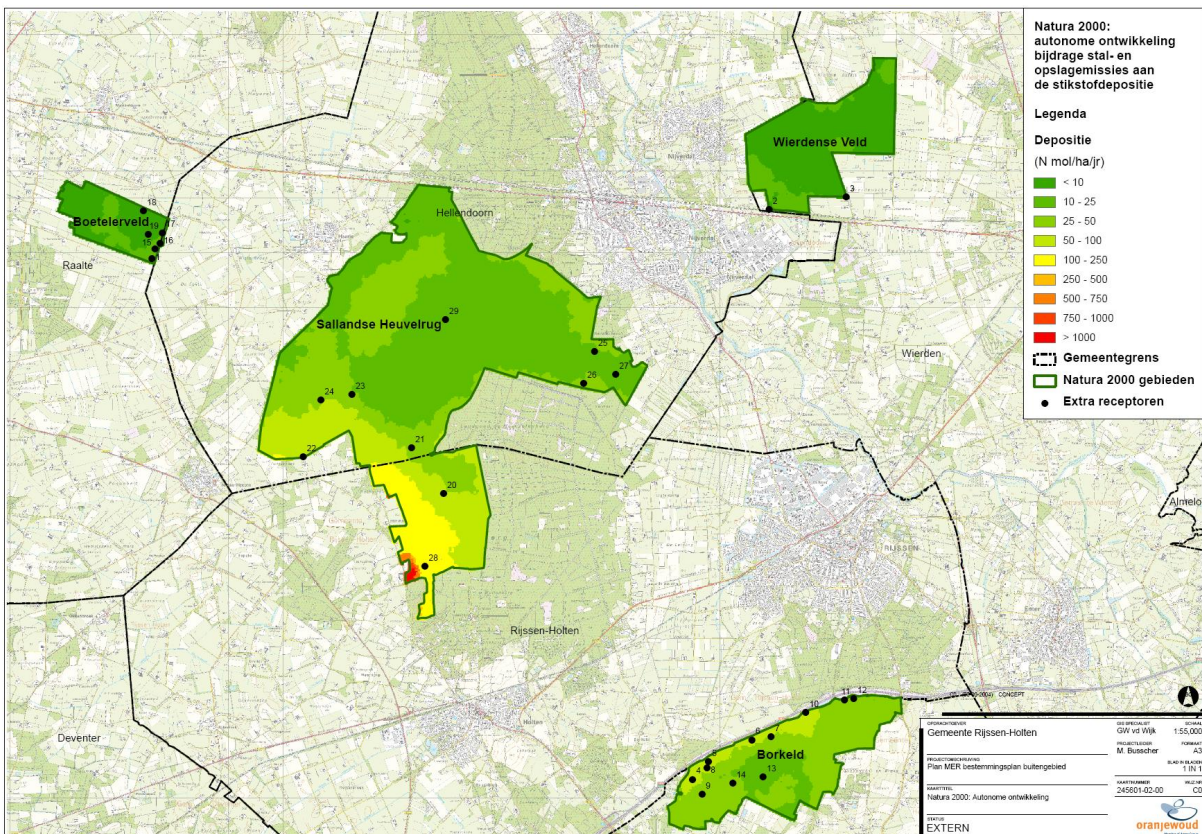
Let op! In figuur 4.4 gaat het om de totale bijdrage van de emissie uit stallen en mestopslagen aan de ammoniakdepositie, in figuur 4.5 om het verschil ten opzichte van de bestaande situatie. Hierbij gaat het om veel kleinere waarden, daarom is voor de weergave op de figuur een indeling in veel kleinere klassen gehanteerd.

Uit de figuren 4.4 en vooral 4.5 valt af te leiden dat de autonome ontwikkeling tot gevolg heeft dat in alle gebieden sprake is van een verwachte afname van de depositie. De afname varieert tussen de 0 en 50 mol N per hectare per jaar. Dit is te verklaren door het gegeven dat op grond van de ingediende BOP's een aantal bedrijven (deels) zullen stoppen dan wel maatregelen zullen moeten nemen om aan het Besluit huisvesting te kunnen voldoen.

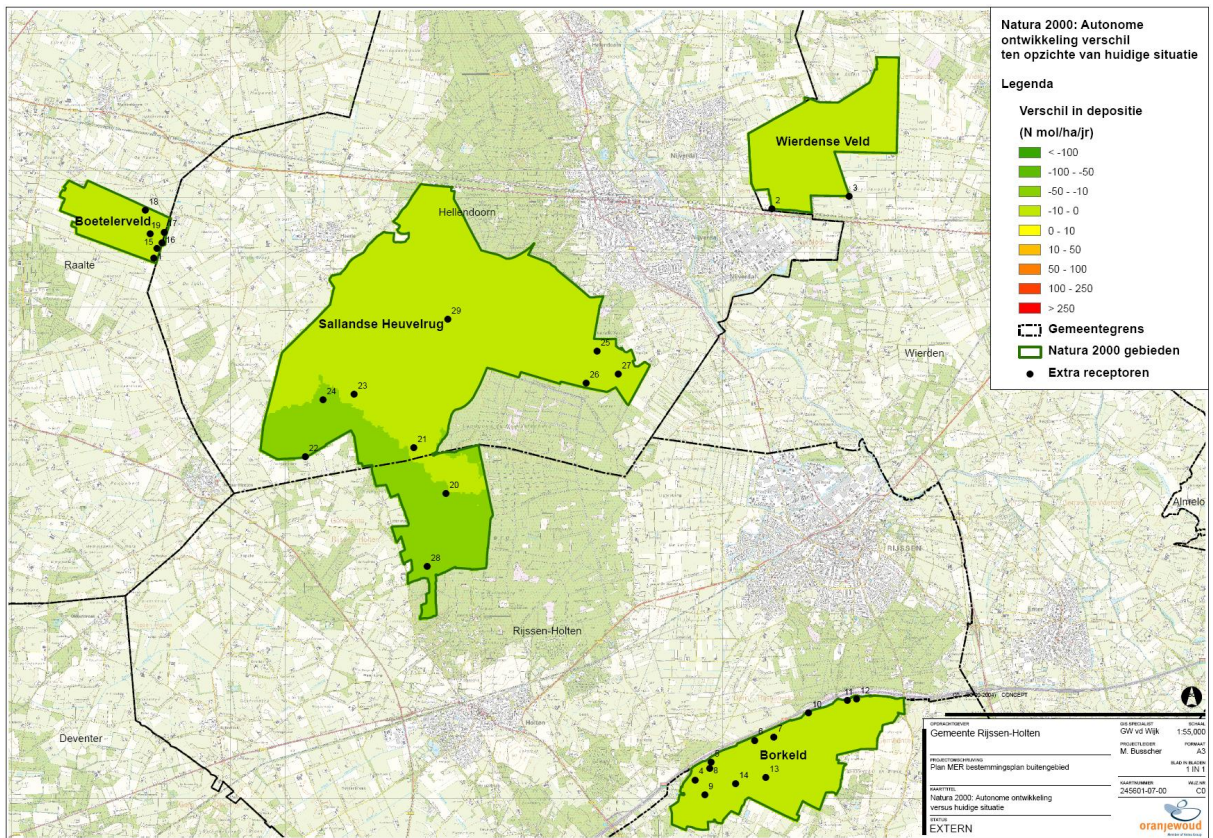
In tabel 4.1 is voor een aantal rekenpunten in de Natura 2000-gebieden deze verandering weergegeven. Deze resultaten betreffen de autonome ontwikkeling, dus uitgaande van een economisch gezien realistische ontwikkeling van de veehouderij.

Figuur 4.3: Bijdrage veehouderij (stallen en mestopslagen) aan de stikstofdepositie in Natura 2000-gebieden, huidige situatie

Figuur 4.4: Bijdrage landbouw aan stikstofdepositie op Natura 2000 gebieden, bij autonome ontwikkeling.

Figuur 4.5: Verandering bijdrage landbouw aan stikstofdepositie op Natura 2000 gebieden, bij autonome ontwikkeling. Het verschil ten opzichte van de huidige bijdrage is weergegeven.

Tabel 4.1: Autonome ontwikkeling, verandering bijdrage landbouw aan stikstofdepositie in Natura 2000-gebieden ten opzichte van huidige situatie

Natura 2000-gebied	Rekenpunt	Habitattyp	Kritische depositie waarden	Verandering *) in mol/ha/j	Verandering *) in percentage van de betreffende kritische depositiewaarde
Boetelerveld	1	H4010_A Vochtige heiden	1300	-2	-0,2
Wierdense Veld	2	-		-2	
Wierdense Veld	3	-		-2	
De Borkeld	4	H2310 Stuifzandheiden met struikhei	1100	-9	-0,8
De Borkeld	5	H2310 Stuifzandheiden met struikhei	1100	-7	-0,6
De Borkeld	6	H4010_A Vochtige heiden	1300	-6	-0,5
De Borkeld	7	H3160 Zure vennen	410	-6	-1,5
De Borkeld	8	H4030 Droge heiden	1100	-6	-0,6
De Borkeld	9	H7150 Pioniersvegetaties met snavelbiezen	1600	-4	-0,3
De Borkeld	10	H5130 Jeneverbesstruwelen	2180	-8	-0,4
De Borkeld	11	H5130 Jeneverbesstruwelen	2180	-4	-0,2
De Borkeld	12	H4030 Droge heiden	1100	-4	-0,3
De Borkeld	13	H4010_A Vochtige heiden	1300	-3	-0,2
De Borkeld	14	H4030 Droge heiden	1100	-3	-0,2
Boetelerveld	15	H5130 Jeneverbesstruwelen	2180	-3	-0,1
Boetelerveld	16	H3130 Zwakgebufferd vennen	410	-3	-0,8
Boetelerveld	17	H7150 Pioniersvegetaties met snavelbiezen	1600	-1	-0,1
Boetelerveld	18	H6410 Blauwgraslanden	1100	-3	-0,2

Natura 2000-gebied	Rekenpunt	Habitatype	Kritische depositie waarden	Verandering *) in mol/ha/j	Verandering *) in percentage van de betreffende kritische depositiewaarde
Boetelerveld	19	H4010_A Vochtige heiden	1300	-2	-0,1
Sallandse Heuv.	20	H6320 Heischrale graslanden	830	-13	-1,5
Sallandse Heuv.	21	H5130 Jeneverbesstruwelen	2180	-5	-0,2
Sallandse Heuv.	23	H7110B Actieve hoogvenen	400	-4	-1,0
Sallandse Heuv.	24	H4010_A Vochtige heiden	1300	-10	-0,8
Sallandse Heuv.	25	H3160 Zure ven	410	-3	-0,6
Sallandse Heuv.	26	H6320 Heischrale graslanden	830	-6	-0,7
Sallandse Heuv.	27	H5130 Jeneverbesstruwelen	2180	-3	-0,1
Sallandse Heuv.	28	H4030 Droge heiden	1100	-13	-1,2
Sallandse Heuv.	29	H6320 Heischrale graslanden	830	-3	-0,3

*) : een negatief getal is een afname van de bijdrage. '- ' = de rekenpunten in het Wierdense veld liggen zo dicht mogelijk bij de gemeente Rijssen - Holten en niet zozeer in een habitatype.

In alle vier de Natura 2000-gebieden is de afname ten gevolge van de autonome ontwikkeling waar te nemen, de afname is zeer beperkt ten opzichte van de kritische depositiewaarden. Op alle meetpunten resulteert de autonome ontwikkeling in Rijssen - Holten in een afname van de depositie. Op een aantal punten in de Sallandse heuvelrug ligt deze afname net boven de 1%, op de overige punten is de afname minder dan 1 % van de kritische depositiewaarden.

4.2.2 Voornemen: realistisch en maximaal Scenario

Op de figuren 4.6, 4.7, 4.8 en 4.9 is de berekende bijdrage van beide scenario's aan de stikstofbelasting van de Natura 2000-gebieden weergegeven. Deze bijdrage is uitgedrukt als het verschil ten opzichte van de huidige (feitelijke) situatie en de autonome ontwikkeling. Een positief getal (geel, oranje of rood gekleurd) geeft aan, dat de belasting zal toenemen, een negatief verschil (licht en donker groen) duidt op een verwachte afname. Beide scenario zijn vergeleken met de huidige situatie (4.6 en 4.8) en de autonome ontwikkeling (4.7 en 4.9).

In tabel 4.2 zijn de resultaten per depositiepunt in de Natura 2000-gebieden weergegeven. Hierin zijn de uitkomsten van het realistische en maximaal scenario's opgenomen. De tabellen komen overeen met de kaartbeelden. Voor beide scenario's is de bijdrage van de veehouderij in de gemeente Rijssen - Holten en omgeving ook uitgedrukt in procenten van de kritische depositiewaarde van het betreffende habitatype (tabel 4.3). Voor de tabellen is de huidige situatie als referentie genomen. Dit is gedaan omdat dit in het kader van de passende beoordeling de grondslag voor de vergelijking vormt.

- Realistisch scenario

Indien het realistische scenario werkelijkheid zou worden, zou dit in alle Natura 2000 gebieden tot een afname van de depositie (0 - 50 mol) leiden in vergelijking met de huidige situatie. De waarden van het Boetelerveld en Wierdense Veld en de Borkeld dalen over het algemeen met 0 - 10 mol N per hectare per jaar. De verwachte afname in het zuidelijke deel van de Sallandse heuvelrug en het noordelijke deel van De Borkeld liggen tussen de 10 en 50 mol N per hectare. De verklaring voor deze afname is met name gelegen in het feit dat er sprake is van een relatief grote groep bedrijven kleiner dan 70 NGE (121 bedrijven) waarvan in dit scenario de emissie wordt verplaatst naar de Landbouwontwikkelingsgebieden. Doordat deze gebieden relatief gunstig zijn gelegen ten opzichte van de Sallandse Heuvelrug en De Borkeld, is in deze gebieden een afname van depositie waarneembaar.

Het beeld dat ontstaat bij een vergelijking van het realistisch scenario met de autonome ontwikkeling is vergelijkbaar met het beeld dat ontstaat bij vergelijking met de huidige situatie. De afname ten opzichte van de autonome ontwikkeling is echter kleiner dan de afname die optreedt ten opzichte van de huidige situatie. Dit is goed te zien aan de waarden in het zuidelijk deel van de Sallandse Heuvelrug en het noordelijke deel van de Borkeld. De verwachte afname

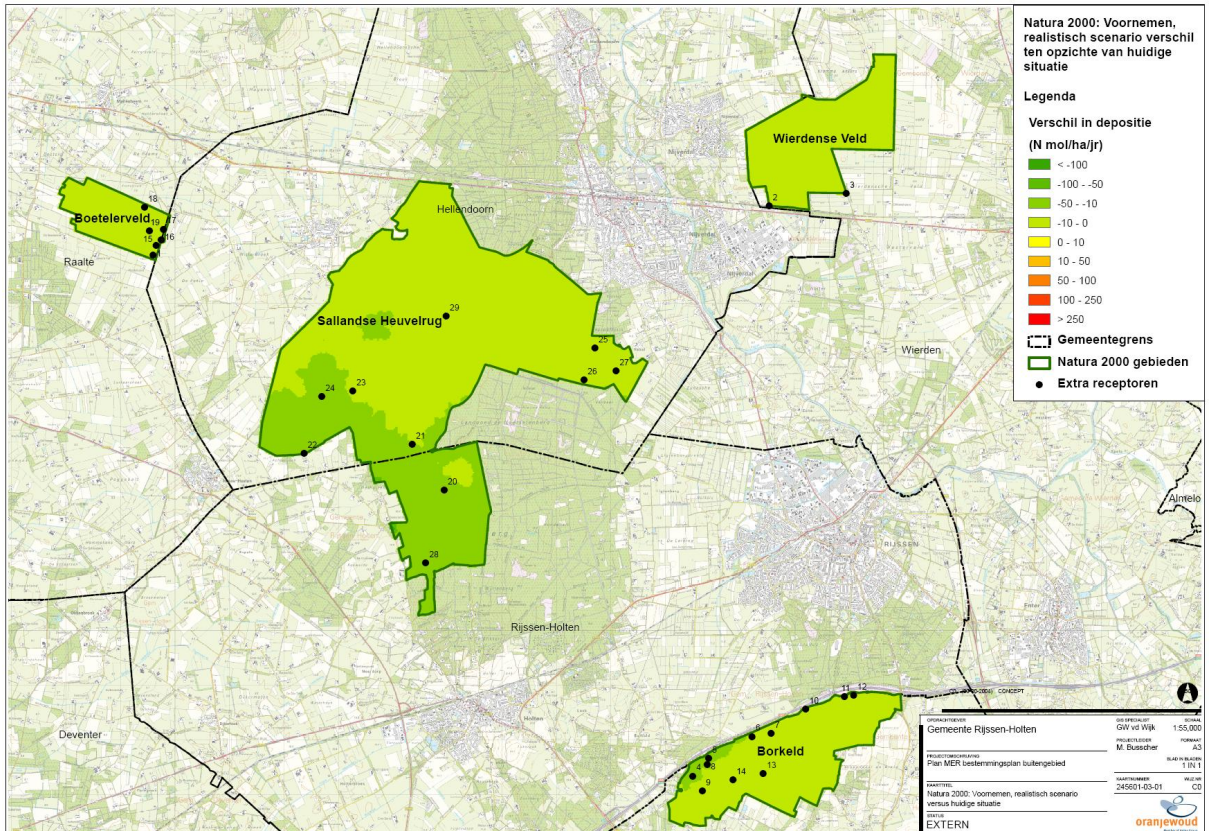
ligt hier grotendeels tussen de 0- 10 mol N per hectare. Dit effect is niet verwonderlijk nu de autonome ontwikkeling ten opzichte van de feitelijke situatie al een afname van de bijdrage van de veehouderij aan de depositie laat zien.

- Maximaal scenario

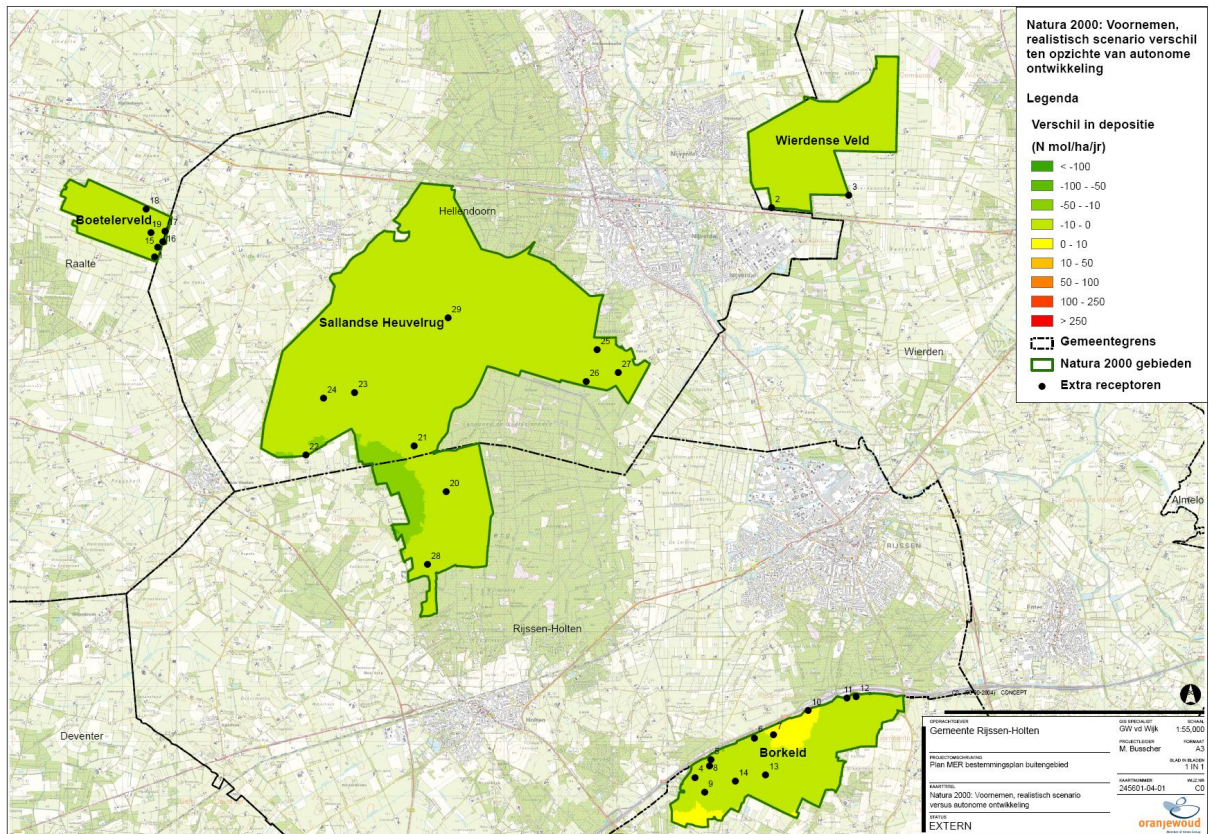
Figuur 4.7 toont de uitkomst bij het maximaal scenario versus de huidige situatie. De depositie zal in het gehele gebied toenemen. Zelfs in het Boetelerveld en Wierdense Veld die op enkele kilometers afstand van de gemeente Rijssen -Holten zijn gelegen, stijgen de waarden over het algemeen met 10 tot 50 mol N per hectare per jaar. Uit de kaart valt verder af te leiden dat de toename in het zuidelijk deel van de Sallandse Heuvelrug, binnen de gemeente grens van Rijssen - Holten, het grootst is en daar over het algemeen varieert tussen de 100 en 250 mol N per hectare per jaar, zeer lokaal is de toename meer dan 250 mol N per hectare per jaar. Over het gehele Natura 2000 - gebied is minimaal een stijging met 10 - 50 mol N per hectare te verwachten. De relatief grote toename van de depositie in de randzone van het gebied zal vooral het gevolg van de veronderstelde groei van de op zeer korte afstand van het gebied gelegen inrichtingen. Bij het totaalbeeld speelt ook de algemene toename van het aantal dieren en dus de stikstofemissie van de veehouderij, die in dit scenario is gesimuleerd, mee. Ook in het noordelijke deel van de Borkeld treed lokaal een toename van de depositie op die varieert tussen de 100 en 250 mol N per hectare per jaar.

Het beeld dat ontstaat bij vergelijking tussen maximum en autonoom (figuur 4.9) is vergelijkbaar met het beeld dat ontstaat bij vergelijking tussen maximaal en huidige situatie, er is in alle Natura 2000-gebieden sprake van een toename van de depositie. Doordat de depositie in de autonome situatie iets lager is dan in de huidige situatie, is de toename ten opzichte van de autonome ontwikkeling iets groter dan ten opzichte van de huidige situatie, maar zoals ook hiervoor al beschreven, is het verschil marginaal.

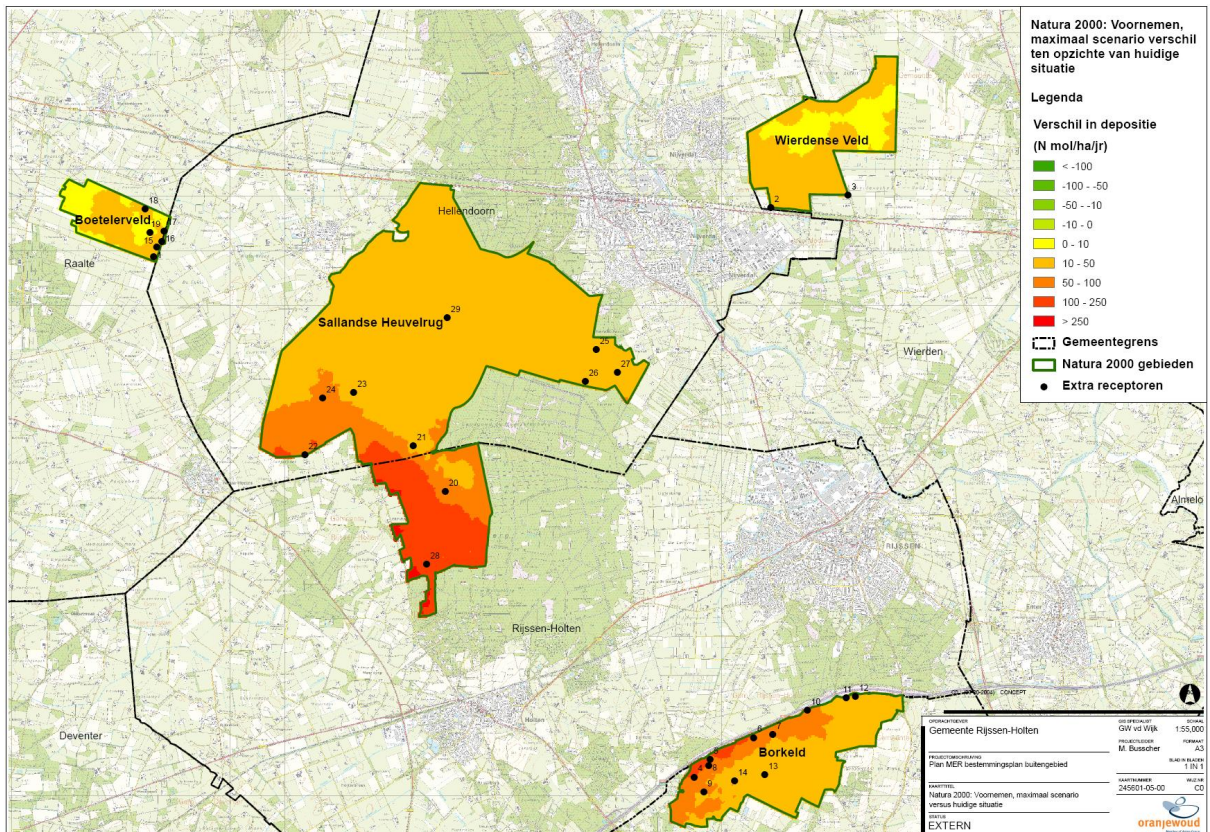
Het scenario met maximale groei laat een forse toename zien ten opzichte van de huidige en (nog meer) ten opzichte van de autonome ontwikkeling. Aangezien in de huidige situatie de achtergronddepositie in alle vier de Natura 2000-gebieden hoger ligt dan de kritische depositiewaarden van nagenoeg alle aanwezige habitattypen, zijn significante effecten op de Natura 2000-gebieden niet uit te sluiten.

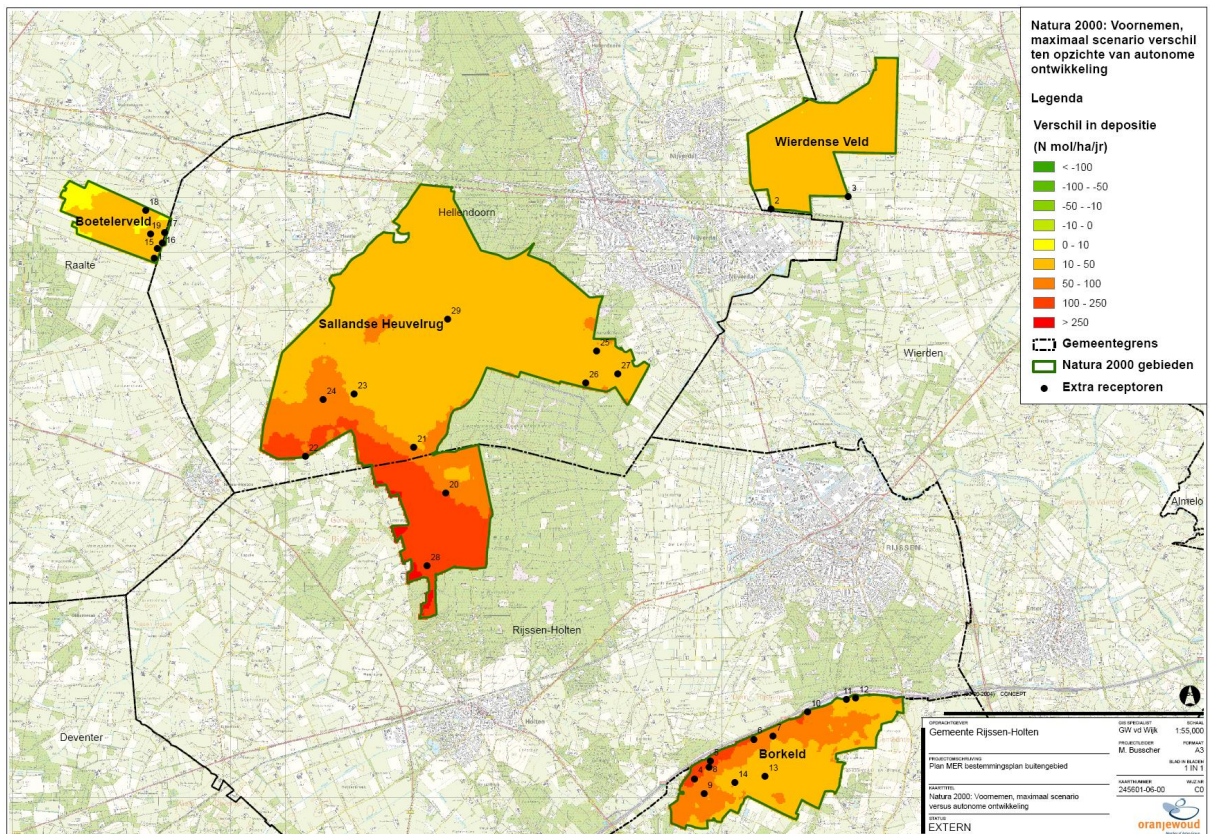
Figuur 4.6: Voornemen realistisch scenario, effect op stikstofdepositie in N2000-gebieden, verandering ten opzichte van huidige situatie

Figuur 4.7: Voornemen realistisch scenario, effect op stikstofdepositie in N2000-gebieden, verandering ten opzichte van autonome ontwikkeling.

Figuur 4.8: Maximaal scenario, effect op stikstofdepositie in N2000-gebieden, verandering ten opzichte van huidige situatie

Figuur 4.9: Maximaal scenario, effect op stikstofdepositie in N2000-gebieden, verandering ten opzichte van autonome ontwikkeling.

Tabel 4.2: Effect scenario's op stikstofdepositie in N2000-gebieden, toe- of afname ten opzichte van huidige situatie (scenario feitelijk), in mol N/ha/j. (deposities in mol/ha/jaar, een negatief getal is een afname).

Natura 2000-gebied	punt nr.	Habitatype	KDW	Verandering t.o.v. huidige situatie	
				Realistisch - huidig	Maximaal - huidig
Boetelerveld	1	H4010_A Vochtige heiden	1300	-2,5	11,6
Wierdense Veld	2	?		-2,5	12,8
Wierdense Veld	3	?		-2,3	12,4
De Borkeld	4	H2310 Stuifzandheiden met struikhei	1100	-13,0	106,6
De Borkeld	5	H2310 Stuifzandheiden met struikhei	1100	-11,2	92,3
De Borkeld	6	H4010_A Vochtige heiden	1300	-8,0	77,1
De Borkeld	7	H3160 Zure vennen	410	-5,9	69,1
De Borkeld	8	H4030 Droge heiden	1100	-9,9	81,4
De Borkeld	9	H7150 Pioniersvegetaties met snavelb.	1600	-4,2	43,1
De Borkeld	10	H5130 Jeneverbesstruwelen	2180	-7,4	93
De Borkeld	11	H5130 Jeneverbesstruwelen	2180	-4,6	33,6
De Borkeld	12	H4030 Droge heiden	1100	-4,5	31,8
De Borkeld	13	H4010_A Vochtige heiden	1300	-2,9	26,2
De Borkeld	14	H4030 Droge heiden	1100	-3,0	27,6
Boetelerveld	15	H5130 Jeneverbesstruwelen	2180	-3,9	17,6
Boetelerveld	16	H3130 Zwakgebufferd vennen	410	-4,0	17,4
Boetelerveld	17	H7150 Pioniersvegetaties met snavelb.	1600	-1,7	7,89
Boetelerveld	18	H6410 Blauwgraslanden	1100	-3,1	13,9
Boetelerveld	19	H4010_A Vochtige heiden	1300	-2,4	10,7
Sallandse Heuv.	20	H6320 Heischrale graslanden	830	-17,9	86,3
Sallandse Heuv.	21	H5130 Jeneverbesstruwelen	2180	-8,4	34,7
Sallandse Heuv.	23	H7110B Actieve hoogvenen	400	-5,4	19,1
Sallandse Heuv.	24	H4010_A Vochtige heiden	1300	-14,3	53,8
Sallandse Heuv.	25	H3160 Zure ven	410	-3,5	16,9
Sallandse Heuv.	26	H6320 Heischrale graslanden	830	-7,8	37,5
Sallandse Heuv.	27	H5130 Jeneverbesstruwelen	2180	-4,0	19,9
Sallandse Heuv.	28	H4030 Droge heiden	1100	-17,0	119
T T a	29	H6320 Heischrale graslanden	830	-3,6	14,9

Tabel 4.3 Effect scenario's op stikstofdepositie in N2000-gebieden, toe- of afname ten opzichte van huidige situatie (scenario feitelijk), in procenten van kritische depositiewaarde

Natura 2000-gebied	punt nr.	Habitatype	KDW	Realistisch - huidig in % KDW	Maximaal - huidig in % van KDW
Boetelerveld	1	H4010_A Vochtige heiden	1300	-0,2%	0,9%
Wierdense Veld	2	?			
Wierdense Veld	3	?			
De Borkeld	4	H2310 Stuifzandheiden met struikhei	1100	-1,2%	9,7%
De Borkeld	5	H2310 Stuifzandheiden met struikhei	1100	-1,0%	8,4%
De Borkeld	6	H4010_A Vochtige heiden	1300	-0,6%	5,9%
De Borkeld	7	H3160 Zure vennen	410	-1,4%	16,9%
De Borkeld	8	H4030 Droge heiden	1100	-0,9%	7,4%
De Borkeld	9	H7150 Pioniersvegetaties met snavelb.	1600	-0,3%	2,7%
De Borkeld	10	H5130 Jeneverbesstruwelen	2180	-0,3%	4,3%
De Borkeld	11	H5130 Jeneverbesstruwelen	2180	-0,2%	1,5%
De Borkeld	12	H4030 Droge heiden	1100	-0,4%	2,9%
De Borkeld	13	H4010_A Vochtige heiden	1300	-0,2%	2,0%
De Borkeld	14	H4030 Droge heiden	1100	-0,4%	2,5%

Natura 2000-gebied	punt nr.	Habitatype	KDW	Realistisch - huidig in % KDW	Maximaal - huidig in % van KDW
Boetelerveld	15	H5130 Jeneverbesstruwelen	2180	-0,2%	0,8%
Boetelerveld	16	H3130 Zwakgebufferd vennen	410	-1,0%	4,2%
Boetelerveld	17	H7150 Pioniersvegetaties met snavelb.	1600	-0,1%	0,5%
Boetelerveld	18	H6410 Blauwgraslanden	1100	-0,3%	1,3%
Boetelerveld	19	H4010_A Vochtige heiden	1300	-0,2%	0,8%
Sallandse Heuv.	20	H6320 Heischrale graslanden	830	-2,2%	10,4%
Sallandse Heuv.	21	H5130 Jeneverbesstruwelen	2180	-0,4%	1,6%
Sallandse Heuv.	23	H7110B Actieve hoogvenen	400	-1,4%	4,8%
Sallandse Heuv.	24	H4010_A Vochtige heiden	1300	-1,1%	4,1%
Sallandse Heuv.	25	H3160 Zure ven	410	-0,9%	4,1%
Sallandse Heuv.	26	H6320 Heischrale graslanden	830	-0,9%	4,5%
Sallandse Heuv.	27	H5130 Jeneverbesstruwelen	2180	-0,2%	0,9%
Sallandse Heuv.	28	H4030 Droge heiden	1100	-1,5%	10,8%
Sallandse Heuv.	29	H6320 Heischrale graslanden	830	-0,4%	1,8%

4.2.3 Conclusies en aanbevelingen

Het realistisch scenario, dat is gebaseerd op de intenties van het voorgenomen bestemmingsplan en een economisch realistische verwachting van de ontwikkeling van de veehouderij, is gunstig ten opzichte van de huidige situatie. Het indiceert dat een ontwikkeling met concentratie in een LOG, gecombineerd met een afname elders, kan resulteren in afname van de stikstofdepositie op gevoelige habitats. In werkelijkheid kan het beeld echter anders uitpakken dan in het scenario is gesimuleerd. De werkelijke uitkomst hangt af van de feitelijke locatie van bedrijven die groeien en bedrijven die stoppen. Het scenario biedt hiervan een simulatie, maar geen voorspelling van wat er feitelijk zal gebeuren.

De veronderstelde uitbreiding in het maximum scenario is veel groter dan op grond economische trends mag worden verwacht. Hiervan uitgaande is dit scenario niet realistisch. Het scenario illustreert wel dat zonder nadere voorwaarden op bedrijfsniveau de ammoniakdepositie binnen de gemeente Rijssen - Holten zeker lokaal zeer sterk kan toenemen, met name op het zuidelijk deel van de Sallandse Heuvelrug. Ook buiten de gemeente op de in de omgeving gelegen Natura 2000-gebieden is een toename van stikstofdepositie waarneembaar.

In de praktijk zal de vergunningverlening in het kader van de natuurbeschermingswet ervoor zal zorgen dat er bij uitbreiding of nieuwvestiging geen toename van de stikstofdepositie op Natura 2000-gebieden op zal treden. Daarmee worden dus ook (extra) effecten van stikstofdepositie en de kans op significante gevolgen voor de instandhoudingsdoelstellingen voorkómen. De regelgeving op dit gebied zal op basis van de Programmatische Aanpak Stikstof nader moeten worden uitgewerkt, maar het 'stand still' beginsel (per bedrijf geen toename van de stikstofdepositie) geldt ook nu al. Verder is van belang dat de provincie Overijssel haar eigen beleidskader met betrekking tot ammoniak en veehouderij heeft uitgewerkt. Dit zorgt ervoor dat toename van de stikstofdepositie en significante gevolgen voor de instandhoudingsdoelstellingen worden voorkómen, het zal in totaal zelfs leiden tot een geleidelijke afname van de stikstofbelasting.

Vooruitlopend op de Programmatische Aanpak Stikstof heeft de provincie Overijssel een eigen beleidskader uitgewerkt en op grond hiervan de 'Beleidsregel Natura 2000 en stikstof voor veehouderijen' vastgesteld. Deze Beleidsregel (in werking getreden op 27 april 2010) is op dit moment het kader van de vergunningverlening door de provincie. Deze heeft tot gevolg dat alleen bedrijven met een depositie op Natura 2000-gebieden die nu lager ligt dan de drempelwaarde van 1% van de kritische depositiewaarde (uitgaande van meest kritische waarde) na toepassing van de maatregelen op grond van de AMvB Huisvesting nog enige ruimte hebben voor een toename van de stikstofemissie ten opzichte van deze verlaagde emissie (het gecorrigeerde emissieplafond). Bij deze categorie bedrijven mag het verschil tussen de huidige stikstofuitstoot en de uitstoot bij toepassing van de AMvB-Huisvesting bij uitbreiding voor de helft worden opgevuld. Ten opzichte van de huidige emissie treedt dus zondermeer een daling op. Voor bedrijven met een depositie boven de genoemde drempelwaarde is de huidige depositie een harde grens, waarbij voor piekbelasters (depositie hoger dan 50% van de kritische depositiewaarde) geldt dat de depositie kleiner moet worden. Om aan deze eisen te voldoen kunnen de bedrijven technische middelen inzetten, daarnaast is een systeem voor saldering uitgewerkt.

Het gevolg zal zijn dat, ondanks lokale uitbreiding van bedrijven, de ammoniakdepositie op de Natura 2000-gebieden een dalende trend zal vertonen. Hierdoor wordt in alle gebieden een betere situatie voor de instandhoudingsdoelstellingen bereikt.

Na 2022 worden de emissie-eisen strenger, dit zal tot gevolg hebben dat in 2028 een forse reductie is gerealiseerd, maar onder meer bij de Borkeld en in mindere mate de Sallandse Heuvelrug zijn nog wel aanvullende maatregelen nodig. Tot 2028 wil de provincie eerst de andere abiotische voorwaarden die van belang zijn voor het realiseren van de instandhoudingsdoelstellingen op orde brengen.

Het voorgaande betekent dat, los van de regelgeving in het bestemmingsplan, de stikstofdepositie vanuit de landbouw in Rijssen - Holten op de Natura 2000-gebieden zal afnemen.

Wel kan de vraag gesteld worden of het gemeentelijk beleid dat vormt krijgt in het bestemmingsplan, kan bijdragen aan een ruimtelijke verdeling van de bedrijven, waardoor afname van de depositie op de (nu sterk overbelaste) Natura2000-gebieden wordt bevorderd. Het realistisch scenario illustreert dat sturing op de concentratie in de LOG's gekoppeld aan afname elders hieraan kan bijdragen. De werkelijke uitkomst zal erg afhankelijk zijn van de situering van bedrijven die groeien.

Het voorgaande kan als volgt worden samengevat. Binnen de kaders van het voorgenomen bestemmingsplan kunnen bedrijfsontwikkelingen afhankelijk van de situering extra bijdragen aan een afname van de ammoniakbelasting van de Natura 2000-gebieden. Of dit daadwerkelijk het geval zal zijn, is niet zeker.

Daarom wordt aanbevolen om, indien gekozen wordt voor extra uitbreidingsruimte en concentratie in de LOG's, nader uit te werken hoe dit bij kan dragen aan een afname van de belasting van Natura 2000-gebieden met ammoniak vanuit de veehouderij.

Referenties

Dobben H. van en A. van Hinsberg (2008), Overzicht van kritische depositiewaarden voor stikstof, toegepast op habitattypen en Natura 2000-gebieden, Alterra Wageningen

Gemeente Hof van Twente (2009) Thematische herziening buitengebied Hof van Twente 2008

Gies, T.J.A., Kors, J., Voogd, J.C. en Smidt, R. (2008) Effectiviteit ammoniakmaatregelen in en rondom de Natura 2000-gebieden in de provincie Overijssel, Alterra rapport 1682, Alterra Wageningen

Gies, T.J.A., Kors, J., Voogd, J.C. en Smidt, R. (2009) Effectiviteit ammoniakmaatregelen in een 10 km zone rondom de Natura 2000-gebieden in de provincie Overijssel. Deel 2: Aanvulling op Alterra rapport 1682, Alterra Wageningen

Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (dec. 2010) De Borkeld Beheerplan Natura 2000, werkdocument versie 2.0

Provincie Overijssel (2010) Beleidskader Natura2000 en stikstof voor veehouderijen

Provincie Overijssel (2010) Beleidsregel Natura2000 en stikstof voor veehouderijen

Provincie Overijssel (2009) Reconstructieplan Salland-Twente

Velders, G.J.M., Aben, J.M.M., Jaarsveld, van, J.A., Pul, van, W.A.J., Vries, de, W.J., Zanten, van, M.C. (2010) Grootschalige stikstofdepositie in Nederland. Herkomst en ontwikkeling in de tijd, PBL

Websites:

www.gelderland.nl

www.gisopenbaar.overijssel.nl

www.rivm.nl/nl/themasites/gcn

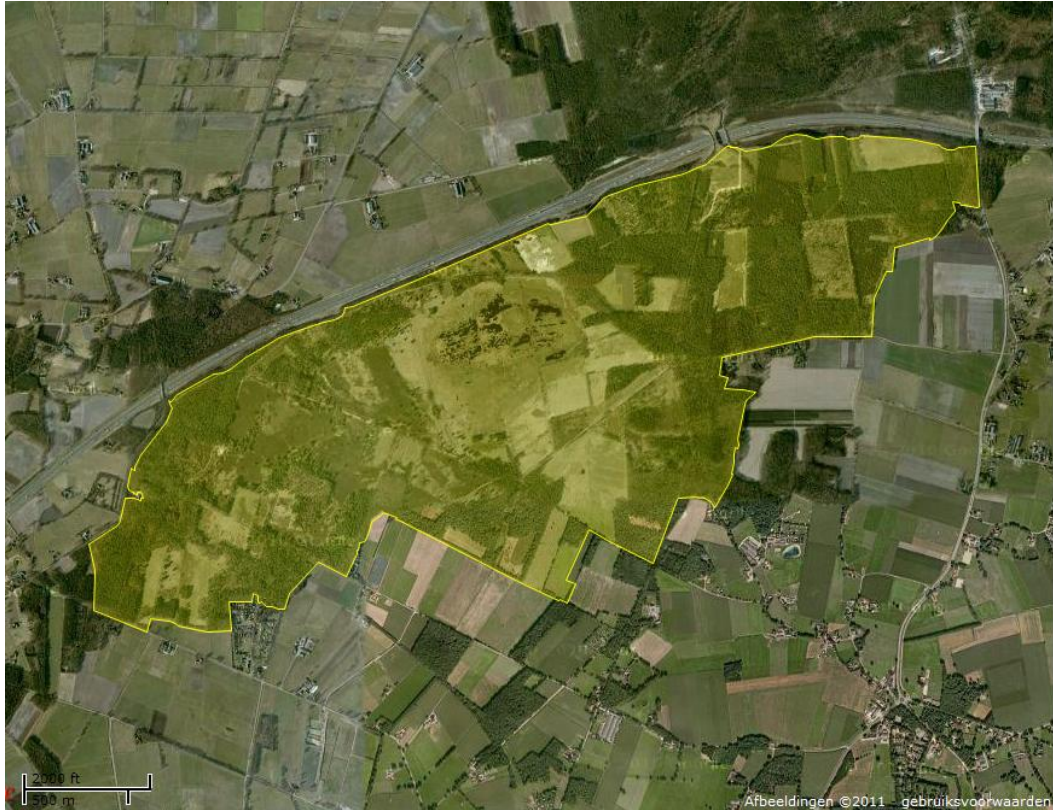
www.overijssel.nl

www.pbl.nl

www.synbiosys.alterra.nl

Bijlage 1: Borkeld

Kaart Borkeld (bron: google maps, via <http://www.synbiosys.alterra.nl/natura2000>)

Kenschets

De Borkeld maakt onderdeel uit van het stuwwallencomplex dat zich, zuidoostelijk van de Sallandse Heuvelrug, uitstrekt tussen Rijssen en Lochem. De uitgebreide struwelen van Jeneverbes (*Juniperus communis*) zijn de belangrijkste reden geweest voor de selectie van de Borkeld als Natura 2000gebied.

Landschap

De gletsjers hebben in Salland na de ijstijden een reliëfrijk landschap achtergelaten, dat is opgebouwd uit een mengeling van grondsoorten. De leemrijke ondergrond is op de meeste plaatsen afgedekt met dekzand. De Friezenberg vormt met ruim 40 m boven NAP het hoogste punt. In een laagte ten westen van de Friezenberg ligt het Elsenerveen, dat is ontstaan op een plek waar water uit de stuwwal stagneert. De Borkeld heeft een rijke historie. Bewoning dateert al van ten minste 7.000 jaar geleden, en het gebied is befaamd vanwege de tientallen grafheuvels uit de Steentijd en de vele archeologische vondsten. Door de menselijke invloed heeft het gebied waarschijnlijk al heel lang een open karakter. In de 19de eeuw vormde het de overgang van het essenlandschap naar de woeste gronden. Van het essenlandschap resteren nog enkele akkers die mede omwille van de bedreigde akkerflora worden onderhouden. Aan het eind van de 19de eeuw is in grote delen van het gebied bos aangeplant. Tot ongeveer 1950 werd in de streek leem gewonnen, vanuit enkele diepe putten. Het leem werd vervoerd naar Rijssen en aldaar gebruikt voor de fabricage van baksteen.

Eind jaren 1980 werd over de stuwwal van Rijssen de rijksweg A1 aangelegd. De weg was in eerste instantie dwars door de fraaie Jeneverbesstruwelen gepland, maar dankzij de bioloog Jan

Barkman, die de rijksoverheid wees op enkele unieke paddenstoelsoorten, loopt de weg tegenwoordig met een boog om de Borkeld heen. Dit wegtracé is sindsdien onder biologen bekend als de Bocht van Barkman. In 2003 is een ecoduct over de A1 gebouwd waardoor dieren zich veilig kunnen verplaatsen tussen de Borkeld en de Sallandse Heuvelrug.

Natuurwaarden

De droge heide van de Borkeld behoort tot een leemrijke variant van habitattypen [4030](#). Struikhei (*Calluna vulgaris*) Status Habitatrichtlijn Gebiedsnummer 44 Gemeente Hof van Twente, Rijssen-Holten Eigendom en beheer Landschap Overijssel, Staatsbosbeheer, particulier oppervlakte 506 ha • Habitattypen [H3160](#) Zure vennen [H4010](#) Vochtige heiden [H4030](#) Droge heiden [H5130](#) Jeneverbesstruwelen [H6230](#)* Heischrale graslanden domineert, maar opvallend aanwezig zijn Borstelgras (*Nardus stricta*), Gewoon struisgras (*Agrostis capillaris*) en Liggend walstro (*Galium saxatile*), waardoor de heide een grazig aanzien heeft. Meer bijzondere soorten zijn Klein warkruid (*Cuscuta epithimum*), Stekelbrem (*Genista anglica*) en Kruidbrem (*Genista pilosa*), terwijl hier in het verleden ook nog Valkruid (*Arnica montana*) en Rozenkransje (*Antennaria dioica*) groeiden. De droge heide is van belang voor een populatie van de Zandhagedis en vanwege insecten als Boszandloopkever (*Cicindela sylvatica*) en Blauwvleugelsprinkhaan (*Oedipoda caerulescens*), soorten van open, zandige plekken in de heide. Opvallende broedvogels zijn Nachtzwaluw en Boomleeuwerik en - in sommige jaren - Grauwe klauwier. De heide wordt in stand gehouden door een kleinschalig beheer van plaggen, maaien en begrazen. In het oostelijke deelgebied de Hocht liggen de genoemde leemputten, die nu ruim 50 jaar buiten gebruik zijn. In de jaarlijks gemaaide heischrale vegetatie ([H6230](#)) staan bijzonderheden als Addertong (*Ophioglossum vulgatum*), Vierzadige wikke (*Vicia tetrasperma* subsp. *tetrasperma*) en Stijve ogentroost (*Euphrasia stricta*). Elders in het gebied wordt heischraal grasland aangetroffen op en langs een leemspoor in de heide. De gradiënt van natte heide ([H4010](#)) naar heischraal grasland ([H6230](#)) herbergt hier Gevlekte orchis (*Dactylorhiza maculata*), Heidekartelblad (*Pedicularis sylvatica*), Welriekende nachtorchis (*Platanthera bifolia*) en Klokjesgentiaan (*Gentiana pneumonanthe*).

Het meest natte deel van de Borkeld wordt gevormd door het Elsenerveen, een veenrestant dat is ontwaterd door sloten en sterk geëutrofeerd door de aanwezigheid van een meeuwenkolonie. Deze kolonie kokmeeuwen was een van de weinige in Salland en herbergde jaarlijks enkele duizenden paren. In de periode 2003-2005 broedden er ook een of twee paar zwartkopmeeuwen en in 2004 en 2005 ook één paar van de Kleine mantelmeeuw. Beide zijn zeldzame soorten op de Hogere zandgronden. Dit hoogveen is feitelijk niet herstelbaar, wat de reden was om alleen de veenputjes in de verdroogde hoogveenkern aan te melden als Zure vennen ([H3160](#)). Grote delen van de Borkeld die vroeger zijn ontgonnen, worden nu omgevormd tot heide en grasland. Op enkele plekken blijven akkerreservaten met winterrogge bestaan, die een beeld geven van de vegetatie van essen, de associatie *Sclerantho annui-Arnoseridetum*. Kenmerkend zijn Slofhak (*Anthoxanthum aristatum*), Kleine leeuwenklauw (*Aphanes australis*), Grote windhalm (*Apera spicaventi*), Korenbloem (*Centaurea cyanus*), Akkerviooltje (*Viola arvensis*) en Akkervergeetmijnietje (*Myosotis arvensis*). Smalle wikke (*Vicia sativa* subsp. *nigra*) en Akkerogentroost (*Odontites vernus* subsp. *vernus*) duiden op een leemrijke bodem.

Instandhoudingsdoelen

Kwaliteitsverbetering en (indien mogelijk) oppervlakte uitbreiding heischrale graslanden en blauwgraslanden in kansrijke situaties (op schrale leemhoudende zandgronden).
Vergroting areaal stuifzandheiden met struikhei, binnenlandse kraaiheibegroeiingen, droge heiden en zandverstuivingen én verbeteren van de kwaliteit door vergroting van de variatie in structuur en ontwikkeling van geleidelijke overgangen met bos, mede ten behoeve van vogelsoorten als duinpieper, korhoen, nachtzwaluw, draaihals en tapuit.
Behoud areaal en kwaliteitsverbetering jeneverbesstruwelen, verjonging stimuleren.

Synopsis van instandhoudingdoelen Borkeld

<i>Habitattypen</i>	<i>Staat van instandhouding</i>	<i>Relatieve bijdrage</i>	<i>Doelstelling oppervlakte</i>	<i>Doelstelling kwaliteit</i>
H3160 Zure vennen	-	-	=	>
H4010_A Vochtige heiden (<i>hogere zandgronden</i>)	-	+	=	>
H4030 Droge heiden	--	++	=	>
H5130 Jeneverbesstruwelen	-	+	>	>
H6230 Heischrale graslanden	--	+	>	=

Essentietabel Natura 2000-gebied 044. Borkeld

Kernopgaven

6.06	Schrale graslanden	Kwaliteitsverbetering en (indien mogelijk) oppervlakte uitbreiding heischrale graslanden *H6230 en blauwgraslanden H6410 in kansrijke situaties (op schrale leemhoudende zandgronden).
6.08	Structuurrijke droge heiden	Vergroting areaal stuifzandheiden met struikhei H2310, binnenlandse kraaiheibegroeiingen H2320, droge heiden H4030 en zandverstuivingen H2330 én verbeteren van de kwaliteit door vergroting van de variatie in structuur en ontwikkeling van geleidelijke overgangen met bos, mede t.b.v. vogelsoorten als duinpieper A255, korhoen A107, nachtzwaluw A224, draaihals A233 en tapuit A277.
6.11	Jeneverbesstruwelen	Behoud areaal en kwaliteitsverbetering jeneverbesstruwelen H5130, verjonging stimuleren.

Instandhoudingsdoelstellingen

		SVI Landelijk	Doelst. Opp.vl.	Doelst. Kwal.	Doelst. Pop.	Draagkracht aantal vogels	Draagkracht aantal paren	Kernopgaven		
Habitattypen										
H3160	Zure vennen	-	=	>						
H4010A	Vochtige heiden (hogere zandgronden)	-	=	>						
H4030	Droge heiden	--	=	>					6.08	
H5130	Jeneverbesstruwelen	-	>	>					6.11	
H6230	*Heischrale graslanden	--	>	=					6.06,W	

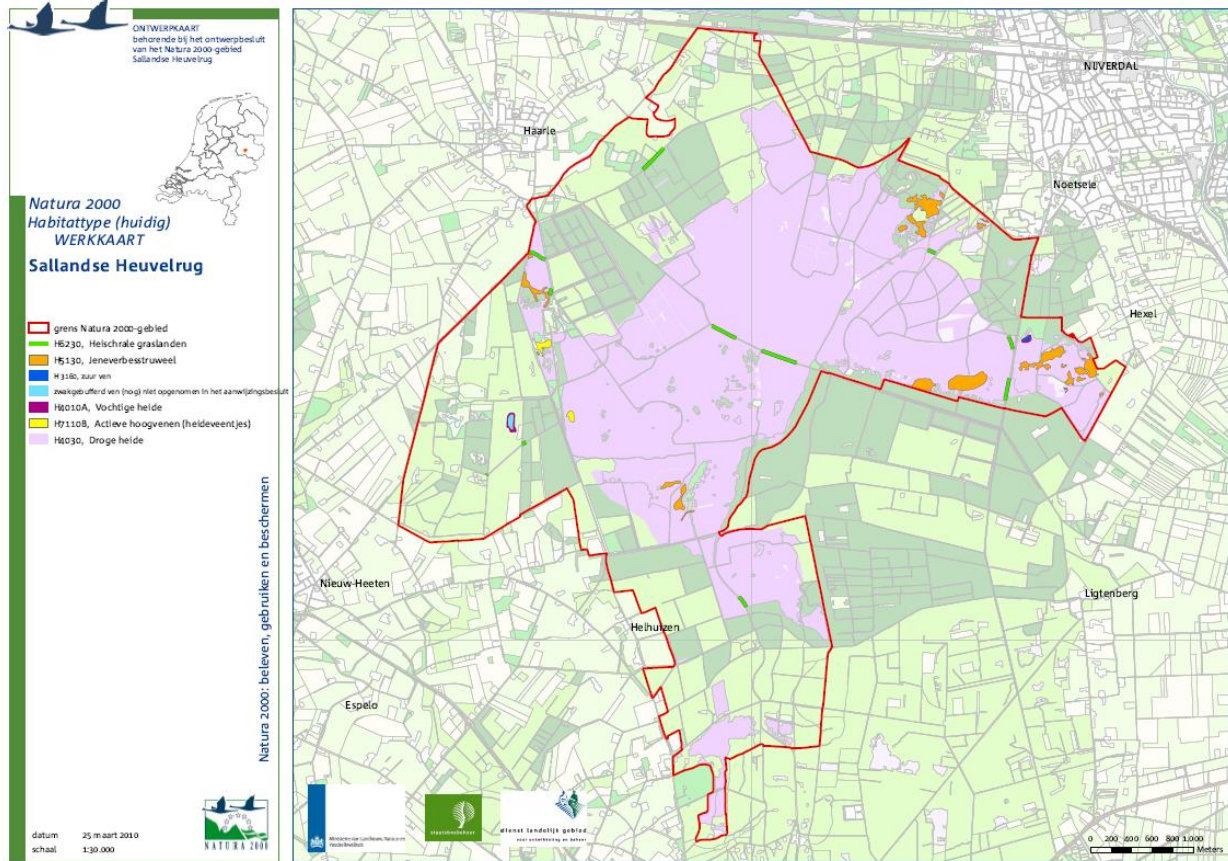
deze tabel is gebaseerd op het ontwerp-aanwijzingsbesluit
 Gebruik deze essentietabel in combinatie met de leeswijzer

Legenda

- W** Kernopgave met wateropgave
- Sense of urgency: beheeropgave
- Sense of urgency opgave m.b.t. watercondities
- SVI landelijk Landelijke Staat van Instandhouding (-- zeer ongunstig; - matig ongunstig, + gunstig)
- = Behoudsdoelstelling
- > Verbeter- of uitbreidingsdoelstelling
- =(<) Ontwerp-aanwijzingsbesluit heeft 'ten gunste van' formulering

Bijlage 2: Sallandse Heuvelrug

Kaarten

Kenschets

De Sallandse Heuvelrug is een stuwwal die centraal in de provincie Overijssel ligt. Het gelijknamige Natura 2000-gebied herbergt de grootste aaneengesloten Struikheibegroeiing van Oost-Nederland. Als het gaat om het Korhoen, is de Sallandse Heuvelrug bijkans legendarisch. Dit gebied is het laatste refugium in ons land van deze eertijds algemene heidevogel. De soort is tegenwoordig in heel Europa sterk bedreigd.

Landschap

De Sallandse Heuvelrug wordt gevormd door een glaciële zandrug die een totale lengte heeft van veertien en een variabele breedte van ongeveer één tot zes kilometer. In het sterk geaccidenteerd terrein hebben de met heide begroeide heuveltoppen een gemiddelde hoogte tussen de 45 en 70 meter boven NAP. De Grote Koningsbelt vormt met een hoogte van 75 meter het hoogste punt. Tussen deze heuvels bepalen slenken als de Wolfsslenk, de Rietslenk en de Diepe Hel het landschapsbeeld. De flanken van de stuwwal zijn begroeid met naaldbos.

Aan het begin van de vorige eeuw bestond nog vrijwel het gehele gebied uit heide. De komst van de kunstmest, de invoer van goedkope wol uit Australië en de vraag naar mijnhout zorgden echter voor grote veranderingen. Het oorspronkelijke landbouwsysteem (potstalsysteem) was niet meer lonend en door industriëlen en de Staat werden grote delen van het gebied aangekocht om bos aan te planten en voor de jacht. Er werden drie landgoederen gesticht: de Noetselerberg, de Koningsbelt en de Sprengenberg. Tegenwoordig is dan ook een groot deel van de heuvelrug begroeid met dennen, lariksen en sparren, waarbij alleen in het centrale deel een uitgestrekte, open heide behouden is gebleven.

Het gehele Natura 2000gebied is in beheer van natuur- beschermingsorganisaties en vormt

onderdeel van het gelijknamige nationaal park. Het huidige beheer is in hoofdzaak gericht op het behoud van het Korhoen in het gebied. Ten behoeve van deze soort is in de afgelopen jaren 300 hectare naaldbos gekapt om de oppervlakte aan heide te vergroten. Op de Sprengenberg voert Natuurmonumenten al bijna twintig jaar een begrazingsbeheer met Schotse hooglanders om de openheid van het gebied te garanderen.

Natuurwaarden

De heide op de hogere delen van de stuwwal behoort vrijwel geheel tot het habitatype Droge heiden ([H4030](#)). Een belangrijk deel van de heidevegetatie kan gerekend worden tot het *Genista anglica*-*Callunetum*. Het aandeel vergraste struikheidevegetatie is opmerkelijk laag. Dit heeft deels te maken met het beheer (de vergraste delen zijn grotendeels geplagd), maar ook met de grote doorlaatbaarheid van de grofzandige bodem. De aanwezige meststoffen spoelen hierdoor gemakkelijk uit. In de open heide komt op zandige plekken de Zandhagedis voor. Deze soort heeft op de Sallandse Heuvelrug haar provinciale bolwerk. Op plekken met een hoge luchtvochtigheid domineren Blauwe en Rode bosbes (*Vaccinium myrtillus* en *Vaccinium vitis-idaea*). Deze associatie *Vaccinio-Callunetum* (eveneens [H4030](#)) vinden we het meest op relatief hooggelegen (meer dan 40 m boven NAP) kapvlakten en voormalige stormvlakten. Het zijn standplaatsen met een dikke humuslaag en de beschutting van bomen. Juist deze vegetatie heeft zich sterk uitgebreid na de kap van naaldbos. Het Korhoen profiteert hiervan omdat ze foerageert op de bessen van beide *Vaccinium*-soorten. Deze vogel, die bekend is vanwege zijn bijzondere baltsgedrag (het 'bolderen'), heeft hier zijn laatste Nederlandse leefgebied. Aan het eind van de vorige eeuw ging het nog om een dertigtal hanen. In 2002 en 2003 werden echter nog slechts 8 en 14 hanen geteld. Gelukkig nam het aantal daarna weer enigszins toe met 23 en 15 hanen in respectievelijk 2006 en 2007. Het blijft er om spannen of het zo karakteristieke voorjaarsgeluid eerdaags ook hier zal verstommen.

Ook andere aan heide gebonden broedvogels hebben baat bij het gevoerde beheer. Dit geldt in het bijzonder voor Nachtzwaluw, Boomleeuwerik en Roodborsttapuit. Voor de Nachtzwaluw behoort de Sallandse Heuvelrug tot de belangrijkste broedgebieden in Nederland. De soort heeft nog meer dan het Korhoen weten te profiteren van het actieve beleid om de heidevelden te vergroten. Het aantal territoria bedraagt in sommige jaren meer dan 50.

In enkele lager gelegen delen van het gebied wordt mooi ontwikkeld Jeneverbesstruweel ([H5130](#)) aangetroffen, behorend tot de associatie *Dicrano-Juniperetum*. Jeneverbes (*Juniperus communis*) komt - ook met jonge exemplaren - verspreid voor in de droge heide en in de dennenbossen. De uitgestrekte bossen bieden voor tal van vogelsoorten een broedplaats, waaronder schaarse soorten als Wespendif, Raaf, Grauwe klauwier en Kruisbek. Elke winter is op de Sallandse Heuvelrug een gering aantal klapeksters te bewonderen.

Op de flanken van de stuwwal liggen enkele zure, door regenwater gevoede vennen ([H3160](#)), waaronder de Eendenplas en het Sasbrinkven. Het voorkomen van amfibieën als Heikikker en Kamsalamander wijst op enige verrijking met voedingsstoffen. Aan de oevers van deze vennen groeien in een veenmosrijke zone Ronde en Kleine zonnedaauw (*Drosera rotundifolia*, *Drosera intermedia*), Bruine en Witte snavelbies (*Rhynchospora fusca*, *Rhynchospora alba*), Veelstengelige waterbies (*Eleocharis multicaulis*) en Eenarig wollegras (*Eriophorum vaginatum*). Deze soorten zijn eveneens te vinden in de nabijheid van een hellinghoogveentje dat even zuidwestelijk van de karakteristieke Palthetoren van het landgoed de Sprengenberg ligt, op een relatief mineraalrijke plek met een zijdelingse waterbeweging. In dit hellinghoogveentje domineren Pijpenstrootje (*Molinia caerulea*) en Gewone dophei (*Erica tetralix*). Typische hoogveensoorten die hier worden aangetroffen, zijn Beenbreek (*Narthecium ossifragum*), Hoogveenveenmos (*Sphagnum magellanicum*), Rood veenmos (*Sphagnum rubellum*) en Veendubbeltjesmos (*Odontoschisma sphagni*). Deze begroeiing wordt gerekend tot het *Ericetum tetralicis* sphagnetosum, een vorm van habitatype [7110](#).

Essentietabel Natura 2000-gebied 042. Sallandse Heuvelrug

Kernopgaven

6.05	Natte heiden	Kwaliteitsverbetering en vergroting oppervlakte vochtige heiden H4010 en pioniervegetaties met snavelbiezen H7150 en actieve hoogvenen (heideveentjes) *H7110_B.
6.08	Structuurrijke droge heiden	Vergroting areaal stuifzandheiden met struikhei H2310, binnenlandse kraaiheibegroeiingen H2320, droge heiden H4030 en zandverstuivingen H2330 én verbeteren van de kwaliteit door vergroting van de variatie in structuur en ontwikkeling van geleidelijke overgangen met bos, mede t.b.v. vogelsoorten als duinpieper A255, korhoen A107, nachtzwaluw A224, draaihals A233 en tapuit A277.
6.11	Jeneverbesstruwelen	Behoud areaal en kwaliteitsverbetering jeneverbesstruwelen H5130, verjonging stimuleren.

Instandhoudingsdoelstellingen

		SVI Landelijk	Doelst. Opp.vl.	Doelst. Kwal.	Doelst. Pop.	Draagkracht aantal vogels	Draagkracht aantal paren	Kernopgaven	
Habitattypen									
H3160	Zure vennen	-	=	=					
H4010A	Vochtige heiden (hogere zandgronden)	-	>	>				6.05,W	
H4030	Droge heiden	--	>	>				6.08	
H5130	Jeneverbesstruwelen	-	=	>				6.11	
H6230	*Heischrale graslanden	--	=	=					
H7110B	*Actieve hoogvenen (heideveentjes)	--	=	>				6.05,W	
Habitatsorten									
H1166	Kamsalamander	-	>	>	=				
Broedvogels									
A107	Korhoen	--	>	>			40	6.08	6.10, SG
A224	Nachtzwaluw	-	=	=			50	6.08	
A276	Roodborsttapuit	+	=	=			60		

deze tabel is gebaseerd op het ontwerp-aanwijzingsbesluit
Gebruik deze essentietabel in combinatie met de leeswijzer

Legenda

W	Kernopgave met wateropgave
⚠	Sense of urgency: beheeropgave
⚠	Sense of urgency opgave m.b.t. watercondities

SVI landelijk	Landelijke Staat van Instandhouding (-- zeer ongunstig; - matig ongunstig, + gunstig)
=	Behoudsdoelstelling
>	Verbeter- of uitbreidingsdoelstelling
=(<)	Ontwerp-aanwijzingsbesluit heeft 'ten gunste van' formulering

Plan-MER Bestemmingsplan Buitengebied Rijssen - Holten; Passende beoordeling
Projectnr. 196926
24 januari 2012, revisie 01

Natura 2000
Sallandse Heuvelrug

*Streefbeeldkaart
 Habitattypen, korhoen
 en kamsalamander*

datum 29 januari 2010
 schaal 1:30.000

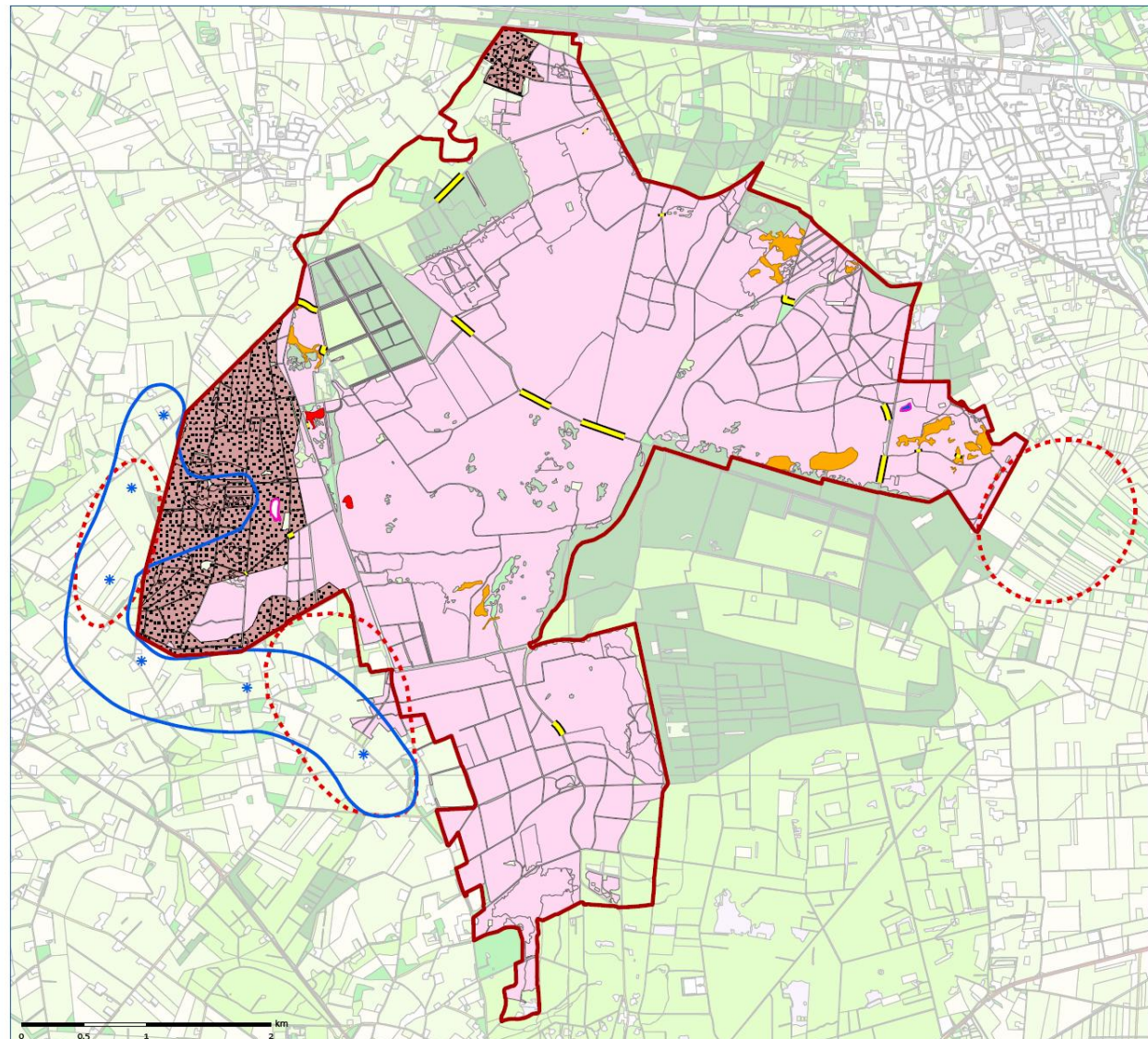
Legenda

- gebiedsgrens
- heischrale graslanden - H6230
- jeneverbessruweel - H5130
- vochtige heide - H4010A
- actieve hoogvenen (heideveentjes) - H7110B
- zure vennen - H3160
- Leefgebied Kamsalamander (poelen)
- foerageergebied korhoen (extern)
- droge heide / foerageergebied korhoen
- potentieel vochtige heide / foerageergebied korhoen

D.G. realiseert groene plannen voor 16 miljoen Nederlanders!

dienst landelijk gebied
 voor ontwikkeling en beheer

bron: topografie: © auteursrechten en databankrechten:
 Topografische Dienst Kadaster, 2005; Staatsbosbeheer

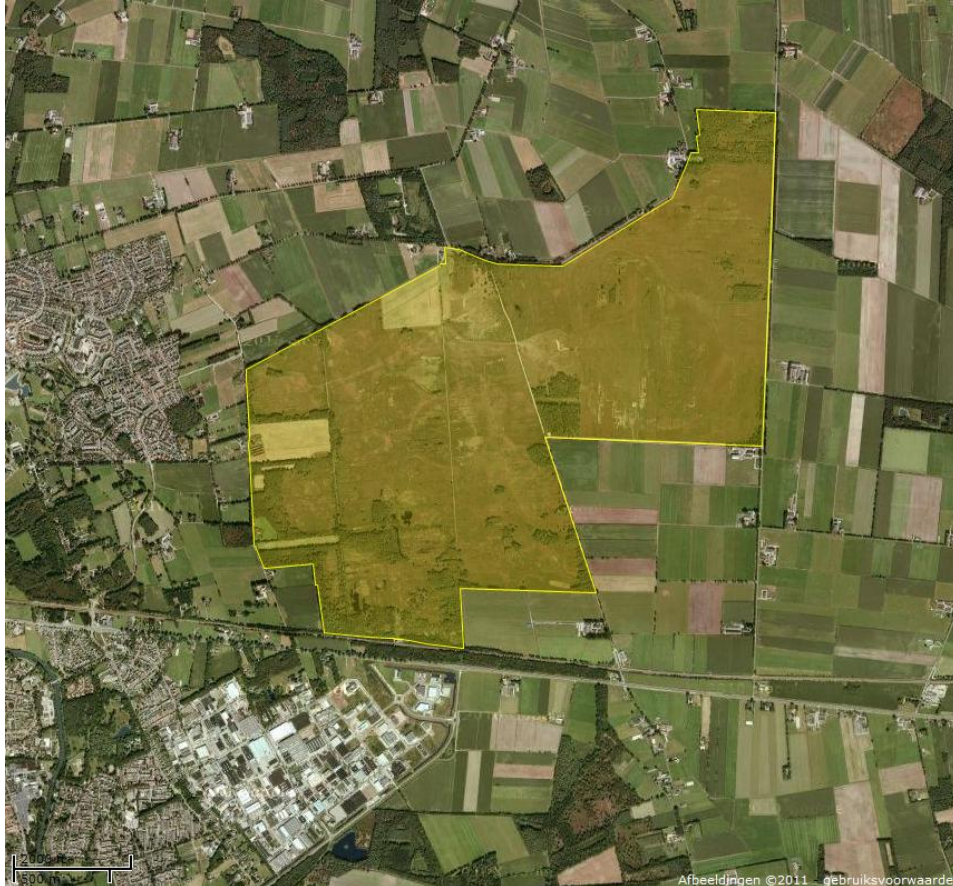

Plan-MER Bestemmingsplan Buitengebied Rijssen - Holten; Passende beoordeling
Projectnr. 196926
24 januari 2012, revisie 01

Bijlage 3: Wierdense Veld

kaart Wierdense Veld (bron: google maps, via <http://www.synbiosys.alterra.nl/natura2000>)

Kenschets

Het Wierdense veld is een restant van een ooit uitgestrekt veenlandschap in Twente. Het gebied is grotendeels afgegraven voor de turf. Het is begroeid met vochtige heide en enkele berkenbosjes. Binnen het hoogveen is het dekzandrelief plaatselijk zo sterk en uitgesproken dat op dekzandruggen droge heide voorkomt. Op de lage delen zijn enkele met water gevulde veenputten.

Met zijn afwisseling van heide en hoogveen is het Wierdense Veld een voorbeeld van een herstellend hoogveengebied, gelegen in een komvormige laagte en ingesloten in het dekzandlandschap. Het gebied ligt in West-Twente, tussen Nijverdal en Wierden, en maakte vroeger deel uit van een groot hoogveenlandschap dat zich uitstrekte tot aan de Engbertsdijkvenen. De overgangen van hoogveen naar droge en natte heide zijn rijk aan bijzondere planten en dieren.

Landschap

Het grote hoogveenmoeras waarvan het Wierdense Veld een restant vormt, lag ingeklemd tussen de Sallandse Heuvelrug en de lage stuwwallen van Wierden en Hoge Hexel. Binnen het huidige natuurgebied zijn, als gevolg van dekzandruggen en het vergraven van veen, betrekkelijk grote verschillen in reliëf aanwezig. De dekzandruggen hebben een breedte van 50 tot 300 meter en steken soms wel twee meter boven de lagere delen uit. Deze ruggen maken het gebied goed

toegankelijk. De aard en dikte van het veenpakket verschillen sterk, doordat de vervening in het verleden op onregelmatige wijze heeft plaatsgevonden. Op de meeste plaatsen is de veenlaag echter relatief dun (40-80 cm). Tot in de jaren 1960 is in het Wierdense Veld op kleinschalige wijze turf gewonnen, waarvan de boerenputjes nog getuigen. Tegenwoordig ligt het gebied te midden van intensief beheerde landbouwpercelen. Dit heeft geleid tot verdroging en een verhoogde toevoer aan meststoffen in dit van oorsprong natte en voedselarme natuurgebied.

Natuurwaarden

De dekzandruggen worden ingenomen door droge heide ([H4030](#)). Deze is op veel plaatsen in meer of mindere mate vergrast met Pijpenstrootje (*Molinia caerulea*). Waar de heide vitaal is, domineert Struikhei (*Calluna vulgaris*) en komt Gewone dophei (*Erica tetralix*) in lage dichtheden voor. Op enkele ruggen wordt Borstelgras (*Nardus stricta*) in de heide aangetroffen. Juist op deze plekken zijn twee bedreigde paddenstoelsoorten gevonden, de Heideknotszwam (*Clavaria argilacea*) en de Grijszandvorkplaat (*Cantharellula umbonata*). Wat de fauna betreft is de droge heide onder meer van belang voor Heivlinder (*Hipparchia semele*), Groentje (*Callophrys rubi*), Roodborsttapuit (55 broedparen in 2008), Nachtzwaluw en Gladde slang. Tot in de jaren 1990 werd hier het Korhoen nog waargenomen. Het gebied is dan ook een van de potentiële satellietgebieden voor herstel van deze soort vanuit haar laatste refugium, de Sallandse Heuvelrug.

Op de lagere delen komt natte heide ([H4010](#)) voor, op dunne veengronden die zover afgetakeld zijn dat herstel tot levend hoogveen een kwestie van lange adem zal zijn. Dankzij vernattingmaatregelen is de vergrassing van de heide echter wel teruggedrongen. Plaatselijk zijn Veenpluis (*Eriophorum angustifolium*) en Eenarig wollegras (*Eriophorum vaginatum*) abundant. De overgang van natte heide naar hoogveenvegetatie herbergt grote aantallen van het Heideblauwtje (*Plebeius argus*), waarvan de rupsen de heidesoorten als waardplanten gebruiken. Boven deze open velden klinkt in het voorjaar en het begin van de zomer de melancholische stem van de Wulp.

In de laagste delen van het Wierdense Veld komen natte heiden en hoogveenbegroeiingen gezamenlijk voor. Deze delen worden gerekend tot het habitatype Herstellende hoogvenen ([H7120](#)). De slenken worden gekenmerkt door Witte en Bruine Snavelbies (*Rhynchospora alba*, *Rhynchospora fusca*), Veenbies (*Trichophorum cespitosum* subsp. *germanicum*), Kleine zonnedauw (*Drosera intermedia*), Week veenmos (*Sphagnum molle*), Zacht veenmos (*Sphagnum tenellum*) en Kussentjesveenmos (*Sphagnum compactum*). Op de bulten groeien onder meer Lavendelhei (*Andromeda polifolia*), Kleine veenbes (*Vaccinium oxycoccus*), Eenarig wollegras, Hoogveenveenmos (*Sphagnum magellanicum*) en Wrattig veenmos (*Sphagnum papillosum*). In een deel van de Prinsendijk is in 1985 een foliescherm geplaatst dat voor een hoger en stabiel waterpeil heeft gezorgd. Hierdoor breiden de veenmosbulten aan de zuidoostzijde van de dijk zich gestaag uit. In voormalige veenputten heeft zich weer een veenmosdek van Waterveenmos (*Sphagnum cuspidatum*) ontwikkeld. De veenputten met open water en andere plassengebieden vormen het biotoop voor Dodaars, Wintertaling, Slobeend, Watersnip, Waterral en Porseleinhoen. Aan de Hortmeerweg staat een schaapskooi en liggen enkele plasjes waar in het voorjaar vaak grutto's en regenwulpen overnachten.

De libellenfauna van het Wierdense Veld is zeer goed ontwikkeld. Karakteristieke soorten van het hoogveen zijn onder andere de Noordse glazenmaker (*Aeshna subarctica*), Gevlekte witsnuitlibel (*Leucorrhinia pectoralis*), Venwitsnuitlibel (*Leucorrhinia dubia*), Noordse witsnuitlibel (*Leucorrhinia rubicunda*) en Tengere pantserjuffer (*Lestes virens*). Andere kenmerkende diersoorten zijn de Moerassprinkhaan (*Stethophyma grossum*), die wijd verspreid is in het Wierdense Veld, en de eveneens algemene Heikikker. De doelstelling voor het initiëren van hoogveenvorming ([H7110A](#)) betreft een complementair doel. Het habitatype kan weer hersteld worden door middel van kwaliteitsverbetering van habitatype [H7120](#), herstellende hoogvenen. Herstel van het oorspronkelijke oppervlak is niet meer mogelijk. De ligging in een "zadel" van het dekzandlandschap maakt herstel in kleinere kernen van het gebied realistisch. De successie naar hoogveen verloopt echter langzaam, het type zal daarom voorlopig nog niet in het gebied voorkomen. Ontwikkeling tevens van belang voor een samenhangend netwerk voor fauna.

Kritische depositiewaarden N-depositie (in mol per ha per jaar):

Essentietabel Natura 2000-gebied 043. Wierdense Veld

Kernopgaven

	Opgave landschappelijke samenhang en interne compleetheid (Hoogvenen)	Voor herstel en kwaliteitsverbetering van de resten hoogveenlandschap is een essentiële randvoorwaarde dat de hydrologie (zowel intern als extern) op orde komt. Vorming van functionerende hoogvenen door kwaliteitsverbetering hoogveenresten en herstel randzones én vergroting van de interne en externe samenhang ten behoeve van fauna. Herstel keten van komvenen langs de Duitse grens.
6.05	Natte heiden	Kwaliteitsverbetering en vergroting oppervlakte vochtige heiden H4010 en pioniervegetaties met snavelbiezen H7150 en actieve hoogvenen (heideveentjes) *H7110_B.
7.02	Initiëren hoogveenvorming	Op gang brengen of continueren van hoogveenvorming in herstellende hoogvenen H7120 in kansrijke situaties, met het oog op ontwikkeling van actieve hoogvenen (hoogveenlandschap) *H7110_A (waar nodig uitbreiding oppervlakte H7120). Instandhouding van huidige relictfauna als bronpopulaties fauna. Herstel van grote veengebieden met voldoende rust onder andere voor de niet-broedvogel kraanvogel A127.

Instandhoudingsdoelstellingen

		SVI Landelijk	Doelst. Opp.vl.	Doelst. Kwal.	Doelst. Pop.	Draagkracht aantal vogels	Draagkracht aantal paren	Kernopgaven
Habitattypen								
H4010A	Vochtige heiden (hogere zandgronden)	-	=	>				6.05,W
H4030	Droge heiden	--	=	>				
H7110A	*Actieve hoogvenen (hoogveenlandschap)	--	>	>				7.02
H7120	Herstellende hoogvenen	+	= (<)	>				7.02

deze tabel is gebaseerd op het ontwerp-aanwijzingsbesluit
Gebruik deze essentietabel in combinatie met de leeswijzer

Legenda

- W** Kernopgave met wateropgave
- Sense of urgency: beheeropgave
- Sense of urgency opgave m.b.t. watercondities
- SVI landelijk Landelijke Staat van Instandhouding (-- zeer ongunstig; - matig ongunstig, + gunstig)
- = Behoudsdoelstelling
- > Verbeter- of uitbreidingsdoelstelling
- =(<) Ontwerp-aanwijzingsbesluit heeft 'ten gunste van' formulering

Bijlage 4: Boeteler Veld

Natuurwaarden

Het Boetelerveld is een vochtige heide in Salland. In het reservaat zijn naast de uitgestrekte natte en vochtige heide en de vochtige grove dennenbossen ook kleine oppervlakten aanwezig met blauwgrasland, zwak gebufferde vennen, heischraal grasland en jeneverbesstruweel. Het bos in het centrale deel verdeelt het natte heidegebied in twee stukken.

Landschappelijke typering

Het Boetelerveld is het laatste onontgonnen restant van de vroegere uitgestrekte Sallandse Heide. Het gebied ligt in het vlakke dekzandgebied tussen de Sallandse Heuvelrug en het dekzandlandschap aan de westzijde. Het Boetelerveld vormde in het oude heidelandschap samen met het Haarler veld en het Heeter veld een grote heidevlakte die aan de westzijde werd begrensd door het Boeteler broek, aan de oostzijde door het Haarler broek en aan de noordzijde De Raams. De verschillende broeken waren in het oude landschap als grasland in gebruik. Aangenomen kan worden dat ter plekke kwel van basenhoudend grondwater optrad. In het huidige reservaat heeft een van west naar oost oplopend reliëf. Het terrein vertoont weinig kleinschalige hoogteverschillen, op een tweetal kleine heideplassen (Grote Rietgat en Kleine Turfgat) en gegraven laagten na. Deze laagten zijn de laatste tientallen jaren met graafmachines gegraven om voor de grazende koeien voldoende poelen te hebben.

Essentietabel Natura 2000-gebied 041. Boetelerveld

Kernopgaven

6.05	Natte heiden	Kwaliteitsverbetering en vergroting oppervlakte vochtige heiden H4010 en pioniervegetaties met snavelbiezen H7150 en actieve hoogvenen (heideveentjes) *H7110_B.
6.06	Schrale graslanden	Kwaliteitsverbetering en (indien mogelijk) oppervlakte uitbreiding heischrale graslanden *H6230 en blauwgraslanden H6410 in kansrijke situaties (op schrale leemhoudende zandgronden).

Instandhoudingsdoelstellingen

		SVI Landelijk	Doelst. Opp.vl.	Doelst. Kwal.	Doelst. Pop.	Draagkracht aantal vogels	Draagkracht aantal paren	Kernopgaven
Habitattypen								
H3130	Zwakgebufferde vennen	-	=	=				
H4010A	Vochtige heiden (hogere zandgronden)	-	>	>				6.05,W
H5130	Jeneverbesstruwelen	-	=	=				
H6230	*Heischrale graslanden	--	=	=				6.06,W
H6410	Blauwgraslanden	--	>	=				6.06,W
H7150	Pioniervegetaties met snavelbiezen	-	=	=				6.05,W
Habitatsoorten								
H1166	Kamsalamander	-	=	=	=			
H1166	Kamsalamander	-	=	=	=			
H1831	Drijvende waterweegbree	-	=	=	=			
H1831	Drijvende waterweegbree	-	=	=	=			

deze tabel is gebaseerd op het ontwerp-aanwijzingsbesluit
 Gebruik deze essentietabel in combinatie met de leeswijzer

Legenda

- W Kernopgave met wateropgave
- Sense of urgency: beheeropgave
- Sense of urgency opgave m.b.t. watercondities
- SVI landelijk Landelijke Staat van Instandhouding (-- zeer ongunstig; - matig ongunstig, + gunstig)
- = Behoudsdoelstelling
- > Verbeter- of uitbreidingsdoelstelling
- =(<) Ontwerp-aanwijzingsbesluit heeft 'ten gunste van' formulering